

1) กิจกรรมที่ 1 เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันในการทำกิจกรรมและกระตุ้นให้ชาวบ้านวังผาชันร่วมกันศึกษาสภาพการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนและภูมิปัญญาการเลี้ยงสัตว์ด้วยสมุนไพรของชุมชน โดยกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมไว้ในวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2546 เวลา 19.00 น. ณ บ้านนายสมพร ป่านเพ็ง ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

- ชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมและโครงการวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน
- ร่วมกันศึกษาสภาพการเลี้ยงสัตว์ของชุมชน และร่วมกันค้นหาภูมิปัญญาชาวบ้านในการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพร โดยแลกเปลี่ยนข้อมูลกับชุมชนหมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมง
- สรุปข้อมูลจากเวทีเกี่ยวกับสภาพการเลี้ยงสัตว์ และภูมิปัญญาการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพร พร้อมร่วมกันกำหนดวันเวลาสถานที่ในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
- ปิดการประชุม

2) กิจกรรมที่ 2 เป็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ด้วยใช้พืชสมุนไพร และร่วมกันเสนอทางเลือกในการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพร เพื่อเป็นทางเลือกในการปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงสัตว์ของชุมชน โดยกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมไว้ในวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2546 เวลา 9.00-16.00 น. ณ ฟาร์มทองชมพู ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

- กล่าวต้อนรับผู้ร่วมประชุมและกล่าวถึงกิจกรรมที่ดำเนินไปในวันที่ 17 สิงหาคม 2546
- แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประมาณ 4 กลุ่ม เพื่อให้ทุกกลุ่มร่วมกันศึกษาสถานการณ์การเลี้ยงสัตว์ของชุมชน สาเหตุของขาดทุนจากการเลี้ยงสัตว์และแนวทางในการแก้ไข
- ให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอผลจากการระดมความคิดเห็นในประเด็นที่ร่วมกันศึกษา พร้อมกับร่วมกันแลกเปลี่ยนแนวคิดกับกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมง
- ร่วมกันระดมความคิดเพื่อกำหนดทางเลือกในการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนบ้านปางกรุง และวางแผนร่วมกันในการติดตามความก้าวหน้า
- ปิดการประชุม

3) กิจกรรมที่ 3 ติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลการดำเนินการจะมีกระบวนการคล้ายกับหมู่บ้านวังผาชันและหมู่บ้านอื่น ๆ ภายในตำบล โดยแบ่งการติดตามเป็น 2 ส่วนคือการลงพื้นที่ติดตามการเปลี่ยนแปลงของการเลี้ยงสัตว์ โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มจำนวน 2 ครั้ง และการจัดเวทีเพื่อติดตามผลความก้าวหน้าโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันกับทุกหมู่บ้าน จำนวน 1 ครั้ง ซึ่งครั้งสุดท้ายจะเป็นการจัดเวทีใหญ่

2.2.2 ผลการดำเนินการตามกิจกรรมการขยายผล

การจัดเวทีในวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2546 โดยมีกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมทั้งหมด 36 คน ซึ่งทีมวิจัยและแกนนำกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมฆ ใช้การประสานเชิญผู้เข้าร่วมเวทีโดยผ่านทางผู้ใหญ่บ้านและผู้นำกลุ่มในชุมชนให้บอกต่อสมาชิกและชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมประชุมที่บ้านนายสมพร ปานเพ็ง

จากการทำกิจกรรม พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร ซึ่งสามารถนำเสนอสุนัข ไพร วิธีการ และสรรพคุณ ที่ชาวบ้านใช้ในชีวิตประจำวันได้ดังนี้

1) ใบชาสาคอน นำมาให้สุนัขกินทั้งสด และนำมาต้มผสมรำ จะช่วยให้ลดต้นทุนการใช้หัวอาหาร

2) ดอกหงอนไก่ นำมาให้สุนัขกิน เป็นยาระบาย พร้อมบำรุงกำลัง

3) เปลือกหมากรีนไม้ เปลือกมะขามส้ม กระเทียม มะนาว นำมาตำผสมกัน ให้สุนัขกิน แก้โรคสันนิบาต แก้ท้องอืด เป็นยาระบาย

4) ไม้มะเฟืองล้าง นำเถาหรือราก แช่วน้ำให้เด็กกินแก้เด็กเป็นซางทะเลโมน

5) เปลือกไม้ประคูด นำมาตำแล้วนำไปทาแผลเน่าเปื่อยในวัว และควาย

6) หัวเอียงกับไม้ไคร้และข้าวเปลือกข้าวเจ้า นำมาต้มกินแก้ร้อนใน

เมื่อได้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ก็มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน การใช้พืชสมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์เพื่อลดต้นทุนในการผลิตและเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ โดยแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับตัวแทนผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมฆ

นางมะลิ เอนกการ ได้ถามว่าตนเองเลี้ยงไก่และเป็ด มันชอบหงอยตายจะใช้สมุนไพรตัวใดในการรักษา ตัวแทนผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมฆ ได้แนะนำให้ใช้ฟ้าทะลายโจรนำมาบดแล้วปั้นเป็นลูกกลอนป้อนไก่ หรือแช่น้ำให้ไก่ที่หงอยกินสามารถรักษาอาการหงอยได้ ซึ่งชาวบ้านสามารถปลูกต้นฟ้าทะลายโจรได้ในบริเวณบ้านเพื่อให้ไก่และเป็ดกินทั้งเป็นการป้องกันและรักษา

นายกรวัฒน์ สันจินดา ได้ถามว่าบ้านของเขาเลี้ยงปลาถูก ปลา มักจะเป็นโรค มีลักษณะเป็นแผล จะทำอย่างไรดี นายบุญส่ง ปานเพ็ง ตัวแทนผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมฆ ได้เล่าว่าที่บ้านวังผาชันเขาใช้ฟ้าทะลายโจรแช่น้ำบ่อปลาโดยนำฟ้าทะลายโจรไปแช่เปลี่ยนทุกวัน ใช้ติดต่อกันประมาณ 3-4 วัน ปลาจะค่อยๆ หายจากโรค

การติดตามการขยายผลการใช้สมุนไพรเพื่อเลี้ยงสัตว์บ้านปางกรุง หลังจากมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ได้มีการตกลงร่วมกันในการปฏิบัติโดยประสานประสานความรู้ที่ได้มาเข้าร่วมกับวิธีการเลี้ยงของชาวบ้านในปัจจุบัน ซึ่งทุกคนที่มีการเลี้ยงสัตว์ไว้สำหรับบริโภค

และจำหน่ายได้รับปากว่าจะนำความรู้ที่ได้ไปใช้และคณะที่ไปขยายผลได้ขอติดตามเยี่ยมเยือน ชาวบ้านหลังจากการขยายผล โดยให้ร่วมกันวางแผนการติดตามเยี่ยมเยือนภายในชุมชน 2 ครั้ง ในช่วงวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2546 และวันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2547 และมีการประชุม ติดตามใหญ่ร่วมกันกับชุมชนอื่นอีก 1 ครั้ง ในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2547 รวมทั้งหมด 3 ครั้ง

จากการออกติดตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชุมชนบ้านปางกรุง หลังจากมีการ ขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสัตว์ โดยได้ออกไปเยี่ยมเยือน สัมภาษณ์กลุ่มผู้เลี้ยงสุกร เลี้ยงปลาและเลี้ยงไก่ พบว่า ชาวบ้านที่เลี้ยงสุกรส่วนใหญ่จะเลี้ยงไก่ควบคู่กันไปด้วย และกลุ่มผู้ เลี้ยงสุกรจำนวน 5 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่ใช้กล้วยเสริมกับอาหารสำเร็จรูปเลี้ยงสุกรใช้ฟ้าทะลาย ไจโรให้ไก่กิน ใช้เกล็ดปลามาให้สุกรกิน และจากการสังเกตผู้เลี้ยงปลาพบว่า บริเวณบ้านของเขามี การปลูกฟ้าทะลายไจโร และสมุนไพรชนิดอื่นตามบริเวณบ้านเพิ่มขึ้น และจากการสอบถาม นางवासาน เอมอ้า เกี่ยวกับการนำพืชสมุนไพรมาเลี้ยงสัตว์ นางได้กล่าวว่า "...ได้ลองใช้ฟ้าทะลาย ไจโรแล้วก็เริ่มเห็นผล แต่ก็ช้ากว่าจะหายจากโรค..."

สรุปผลการติดตาม พบว่า ชาวบ้านปางกรุงสามารถเลี้ยงสัตว์ด้วยสมุนไพรได้ มีการปลูก พืชสมุนไพรในบ้านเพิ่มขึ้นเพื่อใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์

ปัญหาที่พบในการขยายผลคือ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะทำไร่ข้าวโพดมากกว่าการเลี้ยงสัตว์ จึงทำให้การนำความรู้ที่ได้จากการขยายผลไปใช้ได้น้อยกว่าหมู่บ้านวังผาชันที่ชาวบ้านมีการ เลี้ยงสัตว์มากกว่า ส่วนชาวบ้านที่มีการเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่ยังไม่มีความมั่นใจในการใช้สมุนไพร เพื่อ เลี้ยงสัตว์ ขาดความรู้ด้านการดูแลและเลี้ยงสัตว์ที่ถูกต้อง ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ สมุนไพร การเก็บรักษาสมุนไพรเพื่อใช้ในฤดูที่ขาดแคลน ประกอบกับในฤดูแล้งขาดแคลนกล้วย สำหรับเลี้ยงสุกร และพบปัญหาเกี่ยวกับภาวะตลาดที่ราคาสัตว์เลี้ยงตกต่ำ ขาดตลาดรองรับ ทำให้ 3 ครัวเรือนเลิกเลี้ยงสุกร ซึ่งเป็นผลกระทบต่อการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์ของ ชาวบ้านปางกรุงเป็นอย่างมาก

วิธีการหนุนเสริมให้เกิดการเคลื่อนต่อของงานในหมู่บ้าน มีการประสานขอรับการ สนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อเข้าหนุนเสริม โดยการแจกพันธุ์ปลาและพันธุ์ไก่ เพื่อเลี้ยงทดแทนการเลี้ยงสุกรและไก่ และยังมีการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกร ผู้เลี้ยงสุกรบ้านห้วยแมง

3. หมู่ที่ 4 บ้านปางเกลือ

3.1 สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านปางเกลือ

บ้านปางเกลือ หมู่ที่ 4 ทิศเหนือติดตำบลแสนตอ ทิศใต้ติดหมู่บ้านปางกรุง หมู่ที่ 7 ทิศตะวันตกติดกับตำบลน้ำไผ่ ทิศตะวันออกติดกับอำเภอท่าปลา มีพื้นที่ทั้งหมด

5,587 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 1,099 ไร่ เป็นพื้นที่สาธารณะ 20 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัย 50 ไร่ จำนวนประชากร 208 หลังคา มีประชากรทั้งหมด 841 คน เป็นชาย 405 คน หญิง 436 คน ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตร ทำไร่ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ซึ่งสามารถจำแนกการเลี้ยงตามประเภท คือ

ตารางที่ 5 ประเภทและจำนวนของสัตว์เลี้ยงบ้านปางเกลือ

ประเภทของสัตว์เลี้ยง	จำนวน/ตัว
1. เป็ด	10
2. ไก่	300
3. วัว	10
4. กระบือ	10
5. หมู	50
รวมทั้งหมด	380

ชุมชนบ้านปางเกลือส่วนใหญ่ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาคริสต์ ภายในชุมชนมีวัดสักใหญ่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ส่วนด้านการศึกษา มีโรงเรียนบ้านบางเกลือ ให้บริการแก่ชาวบ้านโดยเปิดทำการสอนในระดับประถมศึกษา ชาวบ้านส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนด้านเศรษฐกิจของชุมชนชาวบ้านมีรายได้ค่อนข้างต่ำ มีสถานที่ท่องเที่ยววนอุทยานสักใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวประจำจังหวัด มีการร่วมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน และกลุ่มจักสาน

ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนบ้านปางเกลือ ชุมชนบ้านปางเกลือเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ข้าวโพดซึ่งสามารถนำมาเป็นวัตถุดิบในอาหารสัตว์เพื่อเลี้ยงสัตว์ได้ และที่สำคัญคือมีแหล่งท่องเที่ยวประจำจังหวัดในพื้นที่คือ วนอุทยานสักใหญ่ แต่ชุมชนก็มีข้อจำกัดที่มีผลต่อการเลี้ยงสัตว์ คือ ชาวบ้านทำอาชีพเลี้ยงสัตว์น้อย เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาเป็นป่ามีพื้นที่ราบน้อย ชาวบ้านที่เลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้านจะมีทุนเดิมในการเลี้ยง เช่น มีโรงสีข้าวซึ่งสามารถนำร่นและปลายข้าวมาเลี้ยงสัตว์ได้ จึงทำให้มีการขยายผลการเลี้ยงสัตว์ได้ในวงจำกัดสำหรับหมู่บ้านปางเกลือ

3.2 ผลการจัดกิจกรรมการขยายผลของชุมชนบ้านปางเกลือ

3.2.1 รูปแบบของกิจกรรมในการขยายผลของบ้านปางเกลือ เน้นการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนโดยเชื่อมโยงบุคคลต้นแบบของหมู่ที่ 3 ที่ประสบผลสำเร็จในเรื่องของการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพรเข้าร่วมแลกเปลี่ยนกับกลุ่มชาวบ้านอื่นๆ มีกลุ่มเป้าหมายของการขยายผล ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์และกลุ่มผู้สนใจ จำนวนทั้งสิ้น 40 คน กิจกรรมการขยายผลสำหรับหมู่บ้านปางเกลือมี 3 กิจกรรมหลัก คือ

1) กิจกรรมที่ 1 เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันในการทำกิจกรรม และเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านสมุนไพร การเลี้ยงสัตว์เสริมรายได้ในกับตนเองและครอบครัวโดยกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมไว้ในวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2546 เวลาเริ่ม 19.00-21.00 น. ณ วัดตักใหญ่ ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

- ชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมและโครงการวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน
- ร่วมกันค้นหาภูมิปัญญาชาวบ้านในการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพร โดยแลกเปลี่ยนข้อมูลกับชุมชนหมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมง และหมู่บ้านปางเกลือ
- เล่าประสบการณ์และผลของการทดลองใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสุกรและไก่ของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมง และให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์เพื่อเสริมรายได้ในกับครอบครัว
- ปิดการประชุม

2) กิจกรรมที่ 2 เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านสมุนไพร และร่วมกันศึกษาปัญหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการเลี้ยงสัตว์ และศึกษาฐานจากฟาร์มทองชมพูและสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสุกรบ้านห้วยเมง โดยกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมไว้ในวันที่ 28 กันยายน พ.ศ.2546 เวลา 9.00-17.00 น. ณ ฟาร์มทองชมพู ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

- กล่าวต้อนรับผู้ร่วมประชุมและกล่าวถึงกิจกรรมที่ดำเนินไปในวันที่ 18 สิงหาคม 2546
- แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประมาณ 4 กลุ่ม เพื่อให้ทุกกลุ่มร่วมกันศึกษาสถานการณ์การเลี้ยงสัตว์ของชุมชน สาเหตุของขาดทุนจากการเลี้ยงสัตว์และแนวทางในการแก้ไข
- ให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอผลจากการระดมความคิดเห็นในประเด็นที่ร่วมกันศึกษา พร้อมกับร่วมกันแลกเปลี่ยนแนวคิดกับกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมง
- ร่วมกันระดมความคิดเพื่อกำหนดทางเลือกในการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนบ้านปางเกลือ และวางแผนร่วมกันในการติดตามความก้าวหน้า
- ปิดการประชุม

3) กิจกรรมที่ 3 ติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลการดำเนินการ ซึ่งแบ่งการติดตามเป็น 2 ส่วนคือ การลงพื้นที่ติดตามการเปลี่ยนแปลงของการเลี้ยงสัตว์ โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง และการจัดเวทีเพื่อติดตามผลความก้าวหน้าโดยการ แลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันกับทุกหมู่บ้าน จำนวน 1 ครั้ง

3.2.2 ผลการดำเนินการตามกิจกรรมขยายผล

การจัดเวทีในวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2546 โดยมีกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วม ทั้งหมด 35 คน ซึ่งทีมวิจัยและแกนนำกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมฆ ใช้การประสานเชิญ ผู้เข้าร่วมเวทีโดยผ่านทางผู้ใหญ่บ้านและผู้นำกลุ่มในชุมชนให้บอกต่อสมาชิกและชาวบ้านที่สนใจ เข้าร่วม ณ วัดสักใหญ่

จากการทำกิจกรรม พบว่า มีชาวบ้านที่เลี้ยงสุกรเพียง 3 ราย ได้แก่ บ้านผู้ใหญ่ยา บ้าน นายสงบ ตาพ่วง และบ้านนายปัน ทองขุนควน นอกนั้นชาวบ้านจะเลี้ยงไก่และเปิดไว้สำหรับ เป็นอาหารและขายบ้างเล็กน้อย ส่วนรายได้ส่วนใหญ่ มาจากการทำไร่และหาของป่าขายตาม ตลาด ชาวบ้านปางเกลือมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรหลายชนิด เช่น

- 1) ว่านไพร ต้มผสมเกลือ ให้สัตว์กินแก้ท้องอืด แก้ท้องเสีย
- 2) เปลือกไม้ประดู่ นำมาผสมเกลือ แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ
- 3) หัวผักกาดของม้า นำมาปวน แช่วน้ำให้เปิด และไถ่กิน แก้ไถ่เป็นโรคห่า โรคตาตุ่ม
- 4) เกล็ดพังพอน เป็นยาแก้ชักเสบ โดยนำมาตากแห้งบดใส่ผลสดทำให้เลือดหยุดไหล และรักษาแผล

- 5) ใบสาครอน หั่นต้มให้หมูกิน เป็นการลดต้นทุนด้านอาหารสำเร็จรูปสำหรับเลี้ยงสุกร
- 6) หญ้ากาลีป หรือหญ้าผักปิ้งแป้ นำมาให้หมูกินสดๆ
- 7) ตะไคร้หอม ป้องกันยุงกัด และไล่ยุง ป้องกันยุงกัดสัตว์เลี้ยงและคน

จากการดำเนินการตามกิจกรรมได้มีข้อตกลงร่วมกันในการติดตามเยี่ยมเยือนชาวบ้าน ปางเกลือ ซึ่งกำหนดการติดตามไว้ 3 ครั้ง คือ การลงพื้นที่ติดตาม 2 ครั้ง ในวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 และวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2547 และการประชุมร่วมกันเพื่อติดตามและแลกเปลี่ยน ความรู้กับชุมชนในเครือข่ายอีก 1 ครั้งในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2547

การดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้สามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ เพราะชาวบ้าน ปางเกลือที่เลี้ยงสัตว์มีจำนวนน้อย การออกติดตามเยี่ยมเยือนจึงง่าย และจากการสอบถาม ผู้เลี้ยงที่ เข้าร่วมกิจกรรมการขยายผลส่วนใหญ่ได้นำวิธีการเลี้ยงด้วยสมุนไพรมาใช้เลี้ยงสัตว์ เช่น บ้านนาย สงบ ตาพ่วง จากเดิมที่เลี้ยงสัตว์ในเล้าแคบๆ และใช้อาหารสำเร็จเลี้ยง ก็เปลี่ยนมาเลี้ยงในเล้าที่ กว้างขึ้น และนำพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในบ้านมาใช้เลี้ยงเสริมควบคู่กับอาหารสำเร็จรูป ส่วนชาวบ้าน

ที่เลี้ยงไก่จากเดิมส่วนใหญ่เลี้ยงไว้บริโภค ก็มีการเพิ่มปริมาณการเลี้ยง โดยชาวบ้านได้ปลูกพืชสมุนไพร เช่น ฟักทะลายโจร ไว้ให้ไก่กินรอบ ๆ บ้าน แต่การเลี้ยงประสบปัญหา ใช้หัวदनก จึงทำให้ปริมาณการเลี้ยงลดลงอีกเพราะขาดพ่อแม่พันธุ์เนื่องจากการกำจัดสัตว์ปีกในพื้นที่ทั้งหมด

ปัญหาที่ส่งผลต่อการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสัตว์จากการติดตามประเมินผลคือ ปัญหาด้านราคาสุกรตกต่ำประกอบกับระยะเวลาการเลี้ยงที่จำกัด ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาด้านการขาดแคลนสมุนไพร ปัญหาขาดความรู้และความเข้าใจในการดูแลสัตว์เลี้ยง และปัญหาการระบาดของโรคใช้หัวदनก

การหนุนเสริมให้เกิดการเคลื่อนต่อของงานในหมู่บ้านปางเกลือ เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ยังขาดความมั่นใจในการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพร จึงจัดให้มีการศึกษาดูงานจากฟาร์มสาธิต และฟาร์มต้นแบบของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์บ้านห้วยแมง และมีการประสานปศุสัตว์อำเภอมาอบรมให้ความรู้ให้กับเกษตรกรและผู้สนใจ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้กิจกรรมการขยายผล การเลี้ยงประสบความสำเร้งในระดับหนึ่ง

4. หมู่ที่ 5 บ้านห้วยน้ำไหล

4.1 สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านห้วยน้ำไหล

บ้านห้วยน้ำไหล หมู่ที่ 5 ทิศเหนือติดกับบ้านห้วยไคร้ หมู่ที่ 1 ทิศใต้ติดอำเภอทองแสนขัน ทิศตะวันตกติดกับตำบลน้ำไผ่ ทิศตะวันออกติดกับอำเภอท่าปลา มีพื้นที่ทั้งหมด 2,200 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 1,426 ไร่ เป็นพื้นที่ประมง 5 ไร่ เป็นพื้นที่สาธารณะ 25 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัย 200 ไร่ จำนวนประชากร 53 หลังคา มีประชากรทั้งหมด 234 คน เป็นชาย 125 คน หญิง 109 คน เป็นหมู่บ้านขนาดเล็กมีจำนวนประชากรน้อยที่สุด ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตรทำไร่ข้าวโพด ไร่อ้อย และเลี้ยงสัตว์บ้าง ซึ่งสามารถจำแนกการเลี้ยงตามประเภท คือ

ตารางที่ 6 ประเภทและจำนวนของสัตว์เลี้ยงบ้านห้วยน้ำไหล

ประเภทของสัตว์เลี้ยง	จำนวน/ตัว
1. เป็ด	10
2. ไก่	350
3. วัว	20
4. กระบือ	10
5. หมู	20
รวมทั้งหมด	410

ชุมชนบ้านห้วยน้ำไหลส่วนใหญ่ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ และนับถือศาสนาคริสต์บ้างบางส่วน ภายในชุมชนมีวัดห้วยน้ำไหลเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้านเศรษฐกิจของชุมชนชาวบ้านมีรายได้ค่อนข้างต่ำ มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มเลี้ยงสัตว์ และกลุ่มแม่บ้าน

ข้อจำกัดของชุมชนที่มีผลต่อการเลี้ยงสัตว์คือ เป็นชุมชนที่มีขนาดเล็กที่สุด มีประชากรน้อยที่สุดในตำบลน้ำไคร้ ชาวบ้านทำอาชีพเลี้ยงสัตว์น้อย ส่วนใหญ่จะทำไร่ข้าวโพด ทำไร่ถั่วเหลือง ทำให้มีการขยายผลได้ในวงจำกัด

4.2 ผลการจัดกิจกรรมการขยายผลของชุมชนบ้านน้ำไหล

4.2.1 รูปแบบของกิจกรรมในการขยายผลของบ้านน้ำไหล เน้นการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนโดยเชื่อมโยงบุคคลต้นแบบของหมู่ที่ 3 ที่ประสบผลสำเร็จในเรื่องของการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพรเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มอื่นๆ ในเครือข่ายการขยายผล เป้าหมายของกิจกรรม เพื่อกระตุ้นและปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนโดยการใช้พืชสมุนไพรเสริมหรือทดแทนอาหารสำเร็จรูป มีกลุ่มเป้าหมายของการขยายผล ได้แก่ กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน และกลุ่มผู้สนใจจำนวนทั้งสิ้น 40 คน ซึ่งให้การประสานกับผู้นำชุมชนและกลุ่มต่างๆ โดยให้บอกต่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีกิจกรรมหลักในการขยายผล 3 กิจกรรม คือ

1) กิจกรรมที่ 1 เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันในการทำกิจกรรม และเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านสมุนไพร การเลี้ยงสัตว์เสริมรายได้ในกับตนเองและครอบครัว โดยกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมไว้ในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2546 เวลา 19.00-21.00 น. ณ วัดห้วยน้ำไหล ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

- ชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมและโครงการวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน
- ร่วมกันค้นหาภูมิปัญญาชาวบ้านในการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพร โดยแลกเปลี่ยนข้อมูลกับชุมชนหมู่ที่ 3 บ้านห้วยแมง
- เล่าประสบการณ์และผลของการทดลองใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสุกรและไก่ของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ หมู่ที่ 3 บ้านห้วยแมง และให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์เพื่อเสริมรายได้ในกับครอบครัว
- ปิดการประชุม

2) กิจกรรมที่ 2 เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเลี้ยงสัตว์ด้วยสมุนไพร วิธีการลดต้นทุนการเลี้ยง วิธีการป้องกันดูแลรักษาโรค และการศึกษาดูงานในฟาร์มสาธิตโดยกำหนดเวลา

ในการจัดกิจกรรมไว้ในวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2546 เวลา 9.00-17.00 น. ณ ฟาร์มสาธิตบ้านห้วยแมง (ฟาร์มทองชมพู) ซึ่งมีกิจกรรม ดังนี้

- กล่าวต้อนรับผู้ร่วมประชุมและกล่าวถึงกิจกรรมที่ดำเนินไปในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2546

- แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประมาณ 3 กลุ่ม เพื่อให้ทุกกลุ่มร่วมกันศึกษาสถานการณ์การเลี้ยงสัตว์ของชุมชน สาเหตุของขาดทุนจากการเลี้ยงสัตว์และแนวทางในการแก้ไข

- ให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอผลจากการระดมความคิดเห็นในประเด็นที่ร่วมกันศึกษา พร้อมกับร่วมกันแลกเปลี่ยนแนวคิดกับกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยแมง

- ร่วมกันระดมความคิดเพื่อกำหนดทางเลือกในการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนบ้านห้วยน้ำไหล และวางแผนร่วมกันในการติดตามความก้าวหน้า

- ปิดการประชุม

3) กิจกรรมที่ 3 ติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลการดำเนินการ ซึ่งกิจกรรมการติดตามหลักจะคล้ายคลึงกัน โดยแบ่งการติดตามเป็น 2 ส่วนคือ การลงพื้นที่ติดตามการเปลี่ยนแปลงของการเลี้ยงสัตว์ โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง และการจัดเวทีเพื่อติดตามผลความก้าวหน้าโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันกับทุกหมู่บ้าน จำนวน 1 ครั้ง

4.2.2 ผลการดำเนินการตามกิจกรรมขยายผล

การจัดเวทีในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2546 โดยมีกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมทั้งหมด 35 คน ซึ่งทีมวิจัยและแกนนำกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยแมง ใช้การประสานเชิญผู้เข้าร่วมเวทีโดยผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่มในชุมชนให้บอกต่อถึงการเข้าร่วมประชุม ณ วัดห้วยน้ำไหล

จากกิจกรรม พบว่า ชาวบ้านจะเลี้ยงไก่และหมูไว้สำหรับบริโภคภายในชุมชนและมีจำหน่ายภายนอกบ้างเล็กน้อย มีการปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยง เช่น จากเดิมเลี้ยงหมูพันธุ์มาเลี้ยงหมูป่ามากขึ้น ซึ่งชาวบ้านสามารถหาอาหารให้หมูป่ากินได้ง่ายกว่าการเลี้ยงหมูพันธุ์ ชาวบ้านสามารถนำพืชสมุนไพรมาเลี้ยงมากขึ้น โดยพืชสมุนไพรที่ชาวบ้านนำมาใช้ ได้แก่

- 1) ต้นโสมเกาหลี นำมาให้หมูกินเพื่อลดต้นทุนค่าอาหาร และทำให้หมูโตเร็ว
- 2) ฟ้าทะลายโจร นำมาให้สัตว์สามารถแก้ไขหวัด ปวดหัว เจ็บคอ
- 3) ว่านไพร ต้มผสมเกลือ ให้สัตว์กินแก้ท้องอืด แก้ท้องเสีย
- 4) ใบสาครอน หั่นต้มให้หมูกิน เป็นการลดต้นทุนด้านอาหารสำเร็จรูปสำหรับเลี้ยงสุกร
- 5) หญ้ากาลีปี หรือหญ้าผักปิ้งแป้ นำมาให้หมูกินสดๆ
- 6) ตะไคร้หอม ป้องกันขี้กัก และไล่ยุง ป้องกันขี้กักสัตว์เลี้ยงและคน

จากการดำเนินการตามกิจกรรมได้มีข้อตกลงร่วมกันในการติดตามเยี่ยมเยือนชาวบ้าน น้ำไหลซึ่งกำหนดการติดตามไว้ 3 ครั้ง คือการลงพื้นที่ติดตาม 2 ครั้ง ในวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2546 และวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 และการประชุมร่วมกันเพื่อติดตามและแลกเปลี่ยนความรู้ กับชุมชนในเครือข่ายอีก 1 ครั้งในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2547

ผลการติดตาม พบว่า ชาวบ้านที่เลี้ยงสัตว์มีการปลูกพืชสมุนไพรไว้ตามรั้ว และในบริเวณ บ้านมากขึ้น โดยเฉพาะบ้านที่มีการเลี้ยงไก่จะปลูกฟ้าทะลายโจรไว้จำนวนมากเพื่อให้ไก่ได้จิกกิน ป้องกันโรคต่างๆ ดังคำกล่าวของชาวบ้าน “เดี๋ยวนี้สบายแล้ว ไก่บ่ค่อยป่วย ปลูกฟ้าทะลายโจร ไว้รอบบ้าน อือไก่ไว้กิน...” และชาวบ้านที่เลี้ยงหมูก็ปรับเปลี่ยนมาเลี้ยงหมูป่าและหมูลูกผสม (หมู ป่าผสมหมูพันธุ์) มากขึ้น เพราะสามารถนำพืชสมุนไพรภายในบ้านมาเลี้ยงได้ ส่วนปัญหาที่ส่งผล ต่อการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสัตว์จากการติดตามประเมินผลคือ ปัญหาเกี่ยวกับราคาสุกร ตกต่ำ ปัญหาด้านการขาดแคลนสมุนไพร ปัญหาขาดความรู้และความเข้าใจในการดูแลสัตว์เลี้ยง และปัญหาการระบาดของโรค

การหนุนเสริมให้เกิดการเคลื่อนต่อของงานในหมู่บ้าน มีการประสานแกนนำผู้เลี้ยงสัตว์ใน ชุมชนเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์บ้านห้วยเมงและมีการประสาน สมาชิกในเครือข่ายเข้าร่วมอบรมเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ด้านการเลี้ยงสัตว์เมื่อมีหน่วยงาน ของรัฐและเอกชนจัดขึ้น และมีการเชื่อมโยงองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำไคร้ให้การสนับสนุนด้าน การเลี้ยงสัตว์แก่ชุมชน

5. หมู่ที่ 2 บ้านนากล่า

5.1 สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านนากล่า

บ้านนากล่า หมู่ที่ 2 ทิศเหนือติดกับบ้านวังผาชัน ทิศใต้ติดบ้านน้ำไคร้ ทิศตะวันตกติดกับตำบลน้ำไผ่ ทิศตะวันออกติดกับอำเภอท่าปลา มีพื้นที่ทั้งหมด 5,965 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 1,560 ไร่ เป็นพื้นที่ป่า 350 ไร่ เป็นพื้นที่สาธารณะ 170 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัย 190 ไร่ มีประชากรทั้งหมด 1,524 คน เป็นชาย 766 คน หญิง 758 คน ชาวบ้าน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งสามารถจำแนกการเลี้ยงตามประเภทคือ

ตารางที่ 7 ประเภทและจำนวนของสัตว์เลี้ยงบ้านนากล่า

ประเภทของสัตว์เลี้ยง	จำนวน/ตัว
1. เป็ด	300
2. ไก่	2,000
3. วัว	75
4. กระบือ	15
5. หมู	175
รวมทั้งหมด	2,565

ชุมชนบ้านนากล่าส่วนใหญ่ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ และนับถือคริสต์บางเล็กน้อย ภายในชุมชนมีวัดนากล่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน มีโรงเรียนบ้านนากล่าให้บริการแก่ชาวบ้าน โดยเปิดทำการสอนในระดับประถมศึกษา ชาวบ้านส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมีสถานีนามัยประจำตำบลไว้คอยให้บริการด้านสุขภาพของคนในชุมชน ส่วนด้านเศรษฐกิจของชุมชนชาวบ้านมีรายได้ค่อนข้างน้อย มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มทำขนม

ชุมชนบ้านนากล่าส่วนใหญ่จะเลี้ยงสัตว์ไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือน หรือจำหน่ายในชุมชน ทำให้การเลี้ยงสัตว์เดิมเป็นแบบพื้นบ้านให้สัตว์หากินเอง มีการจัดการดูแลแบบฟาร์มน้อย มีการใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรในการเลี้ยงแบบพื้นบ้านร่วมกับการใช้วิทยาการสมัยใหม่บ้าง ดังคำกล่าวที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่ถือเป็นจุดเด่นในการขยายผลการใช้พื้นที่สมุนไพรเลี้ยงสัตว์จากจุดด้อยของชุมชนที่มีฐานะยากจน “...เฮียงเฮอะบ่ไหว ชาวบ้านเขาเหม็น เอาค่าอาหารกับมีมาก เฮียงไว้ขาย ให้เขาเก็บน ป้าก็เอาไว้ให้ลูกชาย...” และบริเวณบ้านค่อนข้างแคบทำให้ไม่มีเนื้อที่สำหรับเลี้ยงสัตว์

5.2 ผลการจัดกิจกรรมการขยายผลของชุมชนบ้านนากล่า

5.2.1 รูปแบบของกิจกรรมในการขยายผลของบ้านนากล่า เน้นการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ของชุมชน โดยเชื่อมโยงบุคคลต้นแบบของหมู่ที่ 3 ที่ประสบผลสำเร็จในเรื่องของการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพรเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มในเครือข่ายการขยายผล โดยมีเป้าหมายของกิจกรรมเพื่อกระตุ้นและปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนโดยใช้พืชสมุนไพรเสริมหรือทดแทนอาหารสำเร็จรูป มีกลุ่มเป้าหมายของการขยายผล ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มผู้สนใจ จำนวน 30 คน

ซึ่งประสานกับผู้นำชุมชนและกลุ่มต่างๆ ในชุมชนโดยการบอกต่อให้ชาวบ้านเข้าร่วมประชุม ณ วัดนากล่า กิจกรรมหลักของการขยายผลมี 3 กิจกรรม คือ

1) กิจกรรมที่ 1 เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันในการทำกิจกรรม และเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านสมุนไพร การเลี้ยงสัตว์เสริมรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว โดยกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมไว้ในวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2546 เวลา 19.00-21.00 น. ณ วัดนากล่า ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

- ชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมและโครงการวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน
- ร่วมกันค้นหาภูมิปัญญาชาวบ้านในการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพร โดยแลกเปลี่ยนข้อมูลกับชุมชนหมู่ที่ 3 บ้านห้วยแมง

- เล่าประสบการณ์และผลของการทดลองใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสุกรและไก่ของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ หมู่ที่ 3 บ้านห้วยแมง และผู้นำของหมู่บ้านในเครือข่าย ให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์เพื่อเสริมรายได้ให้กับครอบครัว

- ปิดการประชุม

2) กิจกรรมที่ 2 เป็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพรเพื่อการลดต้นทุนการผลิต และศึกษาดูงานฟาร์มสาธิต กำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมไว้ในวันที่ 1 ตุลาคม 2546 เวลา 09.00-17.00 น. ณ ฟาร์มทองชมพู ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

- กล่าวต้อนรับผู้ร่วมประชุมและกล่าวถึงกิจกรรมที่ดำเนินไปในวันที่ 22 สิงหาคม 2546

- แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้ทุกกลุ่มร่วมกันศึกษาสถานการณ์การเลี้ยงสัตว์ของชุมชน สาเหตุของขาดทุนจากการเลี้ยงสัตว์และแนวทางในการแก้ไข

- ให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอผลจากการระดมความคิดเห็นในประเด็นที่ร่วมกันศึกษา พร้อมกับร่วมกันแลกเปลี่ยนแนวคิดกับกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์บ้านห้วยแมง หมู่ที่ 3 และผู้นำของหมู่บ้านในเครือข่าย

- ร่วมกันระดมความคิดเพื่อกำหนดทางเลือกในการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนบ้านนากล่า และวางแผนร่วมกันในการติดตามความก้าวหน้า

- ปิดการประชุม

3) กิจกรรมที่ 3 ติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลการดำเนินงาน แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การลงพื้นที่ติดตามการเปลี่ยนแปลงของการเลี้ยงสัตว์ โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง และการจัดเวทีเพื่อติดตามผลความก้าวหน้าโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันกับทุกหมู่บ้าน จำนวน 1 ครั้ง

5.2.2 ผลการดำเนินการตามกิจกรรมการขยายผล

การจัดเวทีในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2546 โดยมีกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมทั้งหมด 24 คน ซึ่งทีมวิจัยและแกนนำกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมงได้ประสานเชิญผู้เข้าร่วมเวทีโดยผ่านทางผู้ใหญ่บ้านและผู้นำกลุ่มในชุมชน ให้บอกต่อชาวบ้านและสมาชิกกลุ่มร่วมประชุม ณ วัดนากล่า

จากการทำกิจกรรม พบว่า ชาวบ้านบ้านนากล่าที่เข้าร่วมในกิจกรรมน้อยมาก แต่ทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความสนใจเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรเลี้ยงสัตว์ โดยสังเกตจากการตั้งคำถามเกี่ยวกับการใช้สมุนไพร การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านสมุนไพรเลี้ยงสัตว์ ซึ่งชาวบ้านบ้านนากล่ามีภูมิรู้เกี่ยวกับสมุนไพรในการดำรงชีวิตมากมาย จากการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านสมุนไพรกันในเวที ชาวบ้านได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรที่หลากหลาย เช่น

- 1) วานชักมดลูก ชาวบ้านใช้ในการรักษาริดสีดวงทวาร ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า วานหด
- 2) ฟ้าทะลายโจร ชาวบ้านใช้แก้ไข้หวัด ปวดหัว เจ็บคอ
- 3) เครือเหาะฮอ (บอระเพชร) ชาวบ้านใช้แก้โรคความดันสูง เบาหวาน และไข้จับสั่น
- 4) เปลือกหอยขม ชาวบ้านเล่าว่า นำมาบดให้ละเอียด ผสมกับดินปืน ใช้กั้นมะระกอพ่นใส่ตัววัว ควาย ที่เจ็บตา สามารถรักษาตาเจ็บของวัว ควายได้
- 5) วานไพร ชาวบ้านนำมาตำแล้วใส่ยัดเข้าไปในแผลของหมูที่ถูกตอนหมู
- 6) ผักกาบปรีช้าง ชาวบ้านนำมาใช้ให้หมูกิน เป็นยาแก้ไข้ไหลและแก้ไข้
- 7) ลูกมะเกลือป่า ชาวบ้านนำมาตำให้ละเอียด ใช้ทาแก้ น้ำกัดเท้า หรือใช้ในการย้อมผ้า
- 8) หัวเอียงใหญ่ ชาวบ้านนำมาต้มใส่กับข้าวข้าวเปลือก เป็นยาแก้เบื่ออาหาร กินอาหารผิด แสงง แก้เมาหัว ปวดหัว และท้องร่วง
- 9) ผักบุงโคก ชาวบ้านนำมาต้มแก้ตกเลือด ทำให้เลือดหยุดตกได้
- 10) มะแข้งขม และพริกขี้หนูแดง ชาวบ้านนำมาทาตาไก่ ตอนไก่เป็นโรคตาตม

การดำเนินการตามกิจกรรมได้มีข้อตกลงร่วมกันในการติดตามเยี่ยมเยือนชาวบ้านนากล่า ซึ่งกำหนดการติดตามไว้ 3 ครั้ง คือ การลงพื้นที่ติดตาม 2 ครั้ง ในวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2546 และวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 และการประชุมร่วมกันเพื่อติดตามและแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนในเครือข่ายอีก 1 ครั้งในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2547

การติดตามในพื้นที่โดยการสังเกตและสอบถามชาวบ้านบ้านนากล่า พบว่า ชาวบ้านที่เข้าร่วมในกิจกรรมการขยายผลนั้น ให้ความสนใจปลูกสมุนไพรไว้ใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์และใช้ในการชีวิตประจำวันมากขึ้น สมุนไพรที่ปลูกมาก คือ ฟ้าทะลายโจร ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะปลูกในบริเวณบ้าน ริมรั้ว ไว้ใช้สำหรับให้ไก่จิกกิน และมีการปลูกกล้วยเพิ่มขึ้นเนื่องจากองค์การบริหาร

ส่วนตำบลน้ำไคร้สนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกโดยการแจกพันธุ์กล้วย ซึ่งชาวบ้านเอาผลทั้งเอาไว้รับประทานเองและให้เป็นอาหารของไก่และหมู และจากการสอบถามชาวบ้านได้ นำความรู้ที่ได้แลกเปลี่ยนกันในกิจกรรมการขายผลและจากองค์ความรู้เดิมของตนเองนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพและสถานการณ์ในการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งชาวบ้านมีความมั่นใจในการเลี้ยงสัตว์ด้วยสมุนไพรมากขึ้น จึงเห็นได้จากคำกล่าว

“...ที่ทำอยู่ ก็เลี้ยงหมูแบบพื้นบ้าน ให้ใบสา แทนผักขม หั่นคัมให้หมู ให้กล้วย คั้นกล้วย หั่นคัมให้หมูกิน บอนทั้งคั้นทั้งใบก็คัมให้หมูกินดี แล้วแต่จะหาอะไรง่าย พวกนี้ใช้ได้ ช่วยประหยัดค่าอาหาร แล้วเราเอาไว้กินเองสบายใจกว่า...การรักษาที่ใช้อยู่ ก็ใช้ใบโพนกับยาเส้น (ยาจุน) บดให้เข้ากัน ใส่แผล วัว ควาย กันแมลงวันตอม จะได้ไม่มีหนอนในแผล ใช้ได้ ก็ใช้ยาตลาดด้วย มันเป็นอะไรมาๆ แต่ใช้ยาตลาดน้อยลงแล้ว มันไม่คุม มันแพง ... ”

ปัญหาที่พบในการขายผลคือ การขาดแคลนสมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์ ความแห้งแล้งซึ่งมีผลต่อการเพาะขยายพันธุ์พืชสมุนไพร ดังคำกล่าวของ นายสมทรง เสาวภา “อาหารก็ซื้อแพง หากกล้วยให้กินก็หายาก แล้งขนาดนี้ กล้วยหายาก ขนาด อบต. ส่งเสริมให้ปลูกแล้ว แต่พอหน้าแล้งก็ขาดแคลนทุกปี ปีนี้บ้านเราแล้งจัด ขนาดน้ำกินน้ำใช้ ยังต้องให้รถน้ำที่อำเภอเอาเข้ามาให้ทุกวันเลย”

วิธีการหนุนเสริมให้เกิดการเคลื่อนต่อของงานในหมู่บ้าน มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกสมุนไพรไว้ในบ้านและตามแหล่งที่มีน้ำไหลผ่าน โดยกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรบ้านห้วยแมงสนับสนุนพันธุ์สมุนไพร และจัดให้สมาชิกในเครือข่ายที่มีความสนใจเข้าร่วมการอบรมเพิ่มพูนความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์เมื่อหน่วยงานของรัฐและเอกชนจัดขึ้น

6. หมู่ที่ 1 บ้านน้ำไคร้

6.1 สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านน้ำไคร้

บ้านน้ำไคร้ หมู่ที่ 1 ทิศเหนือติดกับบ้านนากล่า ทิศใต้ติดบ้านห้วยน้ำไหล ทิศตะวันตกติดกับตำบลน้ำไผ่ ทิศตะวันออกติดกับอำเภอท่าปลา มีพื้นที่ทั้งหมด 5,517 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 2,009 ไร่ เป็นพื้นที่ประมง 2 ไร่ เป็นพื้นที่สาธารณะ 172 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัย 274 ไร่ มีประชากรทั้งหมด 1,212 คน เป็นชาย 625 คน หญิง 587 คน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งสามารถจำแนกการเลี้ยงตามประเภท คือ

ตารางที่ 8 ประเภทและจำนวนของสัตว์เลี้ยงบ้านน้ำไคร้

ประเภทของสัตว์เลี้ยง	จำนวน/ตัว
1. เป็ด	150
2. ไก่	200
3. วัว	10
4. กระบือ	10
5. หมู	100
รวมทั้งหมด	470

ชุมชนบ้านน้ำไคร้ส่วนใหญ่ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ มีวัดน้ำไคร้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน มีโรงเรียนบ้านน้ำไคร้ให้บริการแก่ชาวบ้าน โดยเปิดทำการสอนระดับประถมศึกษา ชาวบ้านส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ชาวบ้านมีรายได้ค่อนข้างต่ำ มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทำขนมและกลุ่มเลี้ยงสัตว์

ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนบ้านน้ำไคร้ มีกลุ่มเลี้ยงสุกร มีสมาชิกทั้งหมด 9 คน มีทุนดำเนินการ 15,000 บาท มีผู้เลี้ยงสุกรในชุมชนมาก ซึ่งเป็นชุมชนและกลุ่มที่สามารถขยายผลด้านการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพรได้ แต่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับพืชสมุนไพรที่ใช้ในการเลี้ยงสัตว์มีน้อย

6.2 ผลการจัดกิจกรรมการขยายผลของชุมชนบ้านน้ำไคร้

6.2.1 รูปแบบของกิจกรรมในการขยายผลของบ้านน้ำไคร้ เน้นการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ของชุมชน โดยเชื่อมโยงบุคคลต้นแบบของหมู่ที่ 3 ที่ประสบผลสำเร็จในเรื่องของการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพรเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มชาวบ้านน้ำไคร้ โดยมีเป้าหมายของกิจกรรม เพื่อกระตุ้นและปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงสัตว์ของชุมชน โดยการใช้พืชสมุนไพรเสริมหรือทดแทนอาหารสำเร็จรูป มีกลุ่มเป้าหมายของการขยายผล ได้แก่ กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ และกลุ่มผู้สนใจ จำนวนทั้งสิ้น 57 คน ซึ่งทำการประสานกับผู้นำชุมชนและกลุ่มต่างๆ โดยการบอกต่อให้สมาชิกและชาวบ้านผู้สนใจเข้าร่วมประชุม ณ วัดน้ำไคร้ มีกิจกรรมการขยายผล 3 กิจกรรม คือ

1) กิจกรรมที่ 1 เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันในการทำกิจกรรม และเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านสมุนไพร การเลี้ยงสัตว์เสริมรายได้ในกับตนเองและครอบครัวโดย

กำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมไว้ในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2546 เวลา 18.00-20.00 น. ณ ศาลา วัฒนไคร้ ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

- ชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมและโครงการวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน
- ร่วมกันค้นหาภูมิปัญญาชาวบ้านในการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพร โดยแลกเปลี่ยนข้อมูลกับชุมชนหมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมง

- เล่าประสบการณ์และผลของการทดลองใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสุกรและไก่ของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมง และให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์เพื่อเสริมรายได้ให้กับครอบครัว

- ปิดการประชุม

2) กิจกรรมที่ 2 เป็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพร และร่วมกันเสนอทางเลือกในการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพร เพื่อเป็นทางเลือกในการปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงสัตว์ของชุมชน โดยกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมไว้ในวันที่ 3 ตุลาคม 2546 เวลา 09.00-17.00 น. ณ ฟาร์มทองชมพู ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

- กล่าวต้อนรับผู้ร่วมประชุมและกล่าวถึงกิจกรรมที่ดำเนินไปในวันที่ 16 สิงหาคม 2546

- แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประมาณ 4 กลุ่ม เพื่อให้ทุกกลุ่มร่วมกันศึกษาสถานการณ์การเลี้ยงสัตว์ของชุมชน สาเหตุของขาดทุนจากการเลี้ยงสัตว์และแนวทางในการแก้ไข

- ให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอผลจากการระดมความคิดเห็นในประเด็นที่ร่วมกันศึกษา พร้อมกับร่วมกันแลกเปลี่ยนแนวคิดกับกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมง

- ร่วมกันระดมความคิดเพื่อกำหนดทางเลือกในการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนบ้านวังผาชัน และวางแผนร่วมกันในการติดตามความก้าวหน้า

- ปิดการประชุม

3) กิจกรรมที่ 3 ติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลการดำเนินการ ซึ่งแบ่งการติดตามเป็น 2 ส่วนคือ การลงพื้นที่ติดตามการเปลี่ยนแปลงของการเลี้ยงสัตว์ โดยการสังเกตสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง และการจัดเวทีเพื่อติดตามผลความก้าวหน้าโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันกับทุกหมู่บ้าน จำนวน 1 ครั้ง

6.2.2 ผลการดำเนินการตามกิจกรรมการขยายผล

การจัดเวทีในวันที่ 24 สิงหาคม 2546 โดยมีกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมทั้งหมด 57 คน ซึ่งทีมวิจัยและแกนนำกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมง ได้ทำการประสานผ่านทางผู้ใหญ่บ้านและผู้นำกลุ่มให้บอกต่อสมาชิกและชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมประชุม ณ ศาลาวัฒนไคร้

จากการทำกิจกรรม พบว่า ชาวบ้านที่เลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่เลี้ยงแบบใช้อาหารสำเร็จรูปที่มีขายอยู่ในท้องตลาดซึ่งมีราคาแพง มีการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงบ้างแต่น้อย เนื่องจากชาวบ้านเคยใช้สมุนไพรแล้วไม่ค่อยได้ผล ดังคำกล่าว “...ที่บ้านเลี้ยงหมู เคยใช้กล้วยดิบให้กินแก้หมูขี้ไหล แต่ไม่หาย มันเป็นไวมานัก วันสองวันก็ตาย รักษาไม่ทัน...” ซึ่งแกนนำกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์บ้านห้วยแมง หมู่ที่ 3 ได้ให้ข้อสังเกตว่า การใช้สมุนไพรในบางกรณีก็ใช้ไม่ได้ ส่วนใหญ่สมุนไพรออกฤทธิ์ช้าหรือใช้เพื่อป้องกันมากกว่า ในขณะที่สัตว์มีการรุนแรงควรใช้ยาปฏิชีวนะช่วยและจากการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านสมุนไพรด้วยกัน ชาวบ้านบ้านน้ำไคร้มีองค์ความรู้ด้านสมุนไพรที่หลากหลาย เช่น

- 1) มะเขี้ยวเครือ ใช้ในการแก้ไอในคน และยังสามารถใช้กับสัตว์เลี้ยงได้ เช่น ไก่ หมู
- 2) ชุมเห็ดเทศ ใช้สำหรับแก้ท้องผูก
- 3) ว่านหางจระเข้ ใช้รักษาบาดแผลไฟไหม้
- 4) ตะไคร้หอม ใช้สำหรับแก้ท้องอืดของคน และใช้ไ้ขึงทั้งในคนและสัตว์เลี้ยง
- 5) ฟักทะลายโจร ใช้สำหรับแก้ไข้หวัด ซึ่งมีปลูกไว้ในบริเวณบ้าน สัตว์ที่ปล่อยเลี้ยงในบริเวณบ้าน เช่น เป็ด ไก่ จะจิกกินตามธรรมชาติ

การดำเนินการตามกิจกรรมได้มีข้อตกลงร่วมกันในการติดตามเยี่ยมเยือนชาวบ้านน้ำไคร้ ซึ่งกำหนดการติดตามไว้ 3 ครั้ง คือ การลงพื้นที่ติดตาม 2 ครั้ง ในวันที่ 22 ธันวาคม 2546 และวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 และการประชุมร่วมกันเพื่อติดตามและแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนในเครือข่ายอีก 1 ครั้ง วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2547

การติดตามในพื้นที่โดยการสังเกตและสอบถามชาวบ้านบ้านน้ำไคร้ พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงเลี้ยงสัตว์แบบเดิมคือ เลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูปที่มีขายในตลาด แต่มีบางกลุ่มที่ใช้สมุนไพรควบคู่กับการเลี้ยงและการรักษา เช่น กล้วยสุก ฟักทะลายโจร โสม แต่ด้วยสมุนไพรในพื้นที่มีน้อยไม่เพียงพอสำหรับการเลี้ยง และที่สำคัญการเลี้ยงและการรักษาด้วยสมุนไพรเห็นผลช้า ถ้าเลี้ยงสัตว์โดยเสริมสมุนไพรในช่วงที่อาหารแพงจะทำให้ช่วยได้มากในเรื่องของต้นทุนการผลิต

ปัญหาที่ส่งผลต่อการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสัตว์จากการติดตามประเมินผลคือ ปัญหาเกี่ยวกับสมุนไพรที่มีไม่เพียงพอ เนื่องจากในพื้นที่มีการปลูกสมุนไพรน้อยส่วนใหญ่มีปลูกไว้ใช้ภายในครัวเรือนเท่านั้น ชาวบ้านยังมีความรู้ในด้านการใช้สมุนไพรไม่มากนัก ไม่ค่อยแน่ใจในประสิทธิภาพถ้าจะนำมาใช้ในการเลี้ยงสัตว์และขาดความรู้ด้านการใช้ประโยชน์และการเก็บรักษาสมุนไพร

วิธีการหนุนเสริมให้เกิดการต่อเนื่องของงานในหมู่บ้าน ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชสมุนไพรโดยทีมวิจัยและกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์บ้านห้วยแมงได้ประสานขอรับการสนับสนุนพืชสมุนไพร

จากองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำไคร้ เพื่อให้ชาวบ้านได้ปลูกไว้ในพื้นที่บริเวณบ้านและพื้นที่ว่างเปล่าสำหรับไว้บริโภคน้ำและใช้เลี้ยงสัตว์ และได้ประสานผู้มีความรู้และประสบการณ์จากปศุสัตว์เกษตรอำเภอ เข้าให้ความรู้ด้านการปลูก การดูแลรักษา และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรเพื่อเลี้ยงสัตว์ และจัดให้มีการร่วมมือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับชาวบ้านในเครือข่ายอยู่เสมอ และประสานผู้สมาชิกที่สนใจเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรของภาครัฐและเอกชน

สรุปผลการดำเนินกิจกรรมจากการจัดการประชุม จัดเวทีขยายผล และติดตามผลด้วยการออกสัมภาษณ์ และเยี่ยมชาวบ้านตามแผนที่วางไว้ คณะวิจัยและสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ได้รู้ถึงความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรของชาวบ้านตำบล น้ำไคร้ ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเพื่อเลี้ยงสัตว์ที่มามีมานาน แต่ต้องถูกลืมไปเนื่องจากความเจริญของเทคโนโลยีด้านการเลี้ยงสัตว์ ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำให้ชาวบ้านค่อย ๆ หันกลับมาใช้สมุนไพรกันมากขึ้น รู้จักใช้สมุนไพรรอบตัวมาใช้เลี้ยงสัตว์เพื่อลดต้นทุน ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น แม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้าง แต่ทุกคนได้เรียนรู้กับปัญหาและแก้ไขปัญหาร่วมกัน ปัจจุบันมีการแลกเปลี่ยนความรู้ต่าง ๆ ร่วมกันภายในตำบลน้ำไคร้มากขึ้น และยังมีการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้กับผู้สนใจภายนอกชุมชน ซึ่งได้จากการเยี่ยมชมและศึกษาดูงานของกลุ่มอาชีพและผู้สนใจที่ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีหมู่ที่ 3 เป็นประจำ

ตอนที่ 6 กระบวนการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจที่

เหมาะสมกับตำบลน้ำไคร้

จากการจัดกิจกรรมการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจไปตามหมู่บ้านในตำบลน้ำไคร้ ทั้งหมด 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านวังผาชัน บ้านปางกรุง บ้านปางเกลือ บ้านห้วยน้ำบ้านนากล่า และบ้านน้ำไคร้ โดยจัดกิจกรรมเพื่อขยายผลตามแนวทางที่กำหนดไว้เป็นหลัก และอาจมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชนทั้ง 6 หมู่บ้าน ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการและบทบาทของแกนนำในการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจของตำบลน้ำไคร้ ได้ดังนี้

กระบวนการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจของตำบลน้ำไคร้ คือ

1. ประสานผู้นำชุมชนในตำบลน้ำไคร้ โดยการพูดคุยขอความร่วมมือเพื่อให้ผู้นำชุมชนประสานกลุ่มเป้าหมายและลูกบ้านที่มีความสนใจในการเลี้ยงสัตว์โดยใช้พืชสมุนไพรเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ การประสานกับผู้นำชุมชนในหมู่บ้านต่างๆ ยังทำให้เราทราบข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายที่จะไปทำกิจกรรมเพื่อขยายผล ทำให้สามารถปรับเปลี่ยนกิจกรรมการขยายผลได้เหมาะสมกับชุมชนนั้น ๆ

2. ประธานองค์กรหรือผู้นำองค์กรทั้งในชุมชนและนอกพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อหนุนเสริมกิจกรรมการขยายผล เช่น เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ สมาชิก อบต. ผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ในการมาร่วมแลกเปลี่ยนมุมมองและความรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ที่สนใจที่เข้าร่วมในกิจกรรม เพราะในการขยายผลลงสู่ชุมชนส่วนหนึ่งจะได้รับการตอบรับที่ดี ต้องมีการสร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวบ้าน โดยใช้นักวิชาการหรือผู้มีประสบการณ์มาร่วมแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการเลี้ยงสัตว์โดยใช้พืชสมุนไพร เป็นการยืนยันองค์ความรู้ที่จะนำไปขยายผลว่าใช้ปฏิบัติได้จริงและมีผลดีกับชาวบ้าน

3. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการจัดกิจกรรมขยายผลไปสู่หมู่บ้านอื่นๆ ในตำบล กิจกรรมหลักที่ดำเนินการ คือ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์เพื่อลดต้นทุนการผลิต มีการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์และการใช้สมุนไพรเลี้ยงสัตว์ ศึกษาถึงภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในแต่ละหมู่บ้านแล้วนำมาบอกต่อเพื่อขยายผล ซึ่งในเวทีจะเป็นการพูดคุยกันแบบเป็นกันเอง ไม่มีพิธีการมาก มีการตั้งประเด็นคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้ร่วมเวทีได้ร่วมกันแลกเปลี่ยน โดยแกนนำกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์บ้านห้วยแมง หมู่ที่ 3 จะเป็นผู้ออกเล่าเรื่องเล่าประสบการณ์ในการเลี้ยงสัตว์ด้วยสมุนไพรเพื่อลดต้นทุน และองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาและร่วมแลกเปลี่ยนกับหมู่บ้านอื่น ๆ ซึ่งจากการสังเกตในกิจกรรมนี้พบว่าชาวบ้านที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมจะให้ความสนใจ มีการสอบถามและเสนอแนะในบางประเด็นที่ตนเองมีประสบการณ์

4. การติดตามประเมินผลการขยายผลสู่ชุมชน จากการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อขยายผลการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์ของแต่ละหมู่บ้าน ได้มีการวางแผนการติดตามผลโดยการสอบถาม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ร่วมกับการสังเกตสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งทีมขยายผลเห็นว่าควรเป็นการลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมเยียนกลุ่มที่เป็นเครือข่ายและผู้ที่เกี่ยวข้อง กระทั่งลงพื้นที่ติดตาม เน้นการพูดคุยที่เป็นกันเอง เพื่อให้ชาวบ้านมีความรู้สึกเป็นกันเองและบอกเล่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ไม่แสดงให้ชาวบ้านเห็นว่าเป็นการติดตามประเมินผลอย่างที่องค์กรต่างๆ ปฏิบัติกันมา

การติดตามโดยการลงพื้นที่ทั้ง 6 หมู่บ้าน จะต้องใช้เวลามาก ประกอบกับทีมวิจัยและทีมติดตามเป็นชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ในการลงพื้นที่ การสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกตการเปลี่ยนแปลง จึงมีการกำหนดกลุ่มที่จะเยี่ยมหมู่บ้านละ 6 จุด โดยกำหนดจุดที่มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง 2 จุด คือ ชาวบ้านที่นำองค์ความรู้ด้านสมุนไพรที่ได้แลกเปลี่ยนจากการขยายผลไปใช้ปฏิบัติอย่างจริงจังต่อเนื่องในการเลี้ยงสัตว์ของตนเองจนเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนจุดที่ปฏิบัติบ้างไม่ปฏิบัติบ้าง 2 จุด คือ ชาวบ้านนำองค์ความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนไปใช้ปฏิบัติจริง

ในการเลี้ยงสัตว์แต่ไม่จริงจังและต่อเนื่องทำให้เห็นผลการปฏิบัติไม่ชัดเจน และจุดที่ไม่ได้ปฏิบัติ
เลข 2 จุด คือ ชาวบ้านที่ไม่ได้ใช้องค์ความรู้ที่ได้แลกเปลี่ยนร่วมกันไปปฏิบัติจริง แต่มีแนวโน้ม
ในทางที่ดีในทางปฏิบัติ ซึ่งทำให้ทีมวิจัยทราบถึงปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งต่อการปฏิบัติของชาวบ้าน

การเตรียมความพร้อมของทีมติดตามเกี่ยวกับประเด็นที่สัมภาษณ์ หรือสอบถาม โดยได้
กำหนดประเด็นที่จะสอบถามเกี่ยวกับการวิธีการที่ชาวบ้านนำพืชสมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์ ผลการ
ใช้เป็นอย่างไร เมื่อเทียบกับการเลี้ยงแบบเดิม ปัญหาที่พบในการใช้พืชสมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์
เป็นอย่างไร และแนวทางในการปรับปรุงเพื่อให้เกิดผลดีกับการเลี้ยงสัตว์ควรทำอย่างไร และสังเกต
ว่าในบริเวณบ้านหรือบริเวณฟาร์มมีการปลูกพืชสมุนไพรไว้เลี้ยงสัตว์หรือไม่อย่างไร ชาวบ้านส่วน
ใหญ่จะปลูกสมุนไพรชนิดใด ซึ่งให้ทีมติดตามกลับมาสรุปและนำเสนอในที่ประชุมในตอนเย็น
หลังจากมีการลงพื้นที่

การลงพื้นที่ติดตามผล ทำให้ชาวบ้านในเครือข่ายเกิดการตื่นตัว กระตือรือร้นเพิ่มขึ้น และ
ยังทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างชาวบ้านกับทีมติดตาม ส่วนทีมติดตามได้รับ
ความรู้และมีประสบการณ์ในกระบวนการลงพื้นที่ติดตาม รู้จักการสร้างความเป็นกันเองระหว่าง
พูดคุย รู้จักสอบถาม รู้จักสังเกต และรู้จักเตรียมตัวเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์กับผู้ที่เรา
ไปเยี่ยมชม ซึ่งกระบวนการนี้ทำให้ชาวบ้านได้แสดงความสามารถ กล้าแสดงออก รู้จักแบบงาน
และบทบาทหน้าที่ สิ่งสำคัญที่ทำให้การลงพื้นที่ติดตามประเมิณผลเกิดผลมากที่สุดคือ การ
วางแผนการติดตามที่เป็นระบบ การเตรียมความพร้อมของทีมติดตาม

5. การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ในการสร้างเครือข่ายการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการ
เลี้ยงสัตว์ ซึ่งทำการขยายผลจากการพูดคุย การปรึกษาหารือ การร่วมหาทางแก้ไข เน้นการหา
แนวร่วมจากกลุ่มที่สนใจและมีศักยภาพในการดำเนินการในรูปแบบของเครือข่าย เช่น เป็นกลุ่มที่มีความ
สนใจในการเลี้ยงสัตว์ด้วยสมุนไพร เป็นกลุ่มหรือบ้านที่มีการเลี้ยงสัตว์ทั้งเลี้ยงไว้บริโภคเอง
และจำหน่าย เป็นต้น โดยใช้กลุ่มผู้เลี้ยงสุกรหมู่ที่ 3 บ้านห้วยแมง เป็นตัวนำในการขับเคลื่อน
ซึ่งจะทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษา และคำแนะนำด้านการเลี้ยงสัตว์และการใช้สมุนไพรและ
ทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าหนุนเสริมในกิจกรรมของเครือข่าย
เช่น ปลูกสัตว์อำเภอ เกษตรอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำไคร้ เกิดเป็นเครือข่ายความ
ร่วมมือ ซึ่งจะประสานขอรับการสนับสนุนวิทยากรเพื่อให้ความรู้ต่าง ๆ การสนับสนุน
ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ จากการดำเนินงานได้มีการอบรมเพื่อเพิ่มความรู้และ
ประสบการณ์ด้านการเลี้ยงสัตว์และการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งนอกจากจะได้รับการ
สนับสนุนด้านวิทยากรให้ความรู้แล้ว ยังได้รับการสนับสนุนพันธุ์สมุนไพรแจกให้สมาชิกกลุ่มได้
ไปปลูก และจัดทำแปลงสาธิตการปลูกพืชสมุนไพรเพื่อเลี้ยงสัตว์ในกลุ่มเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของ

สมาชิกกลุ่มผู้สนใจและกลุ่มเครือข่ายการขยายผล ซึ่งได้จัดให้เป็นจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานและร่วมเรียนรู้ รวมทั้งยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณให้กู้ยืมเพื่อเลี้ยงสัตว์และแจกพันธุ์กล้วย จากองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำไคร้

บทบาทของแกนนำในการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจของตำบลน้ำไคร้ คือ

1. กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 เป็นต้นแบบของผู้ทดลองเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพร โดยสมาชิกกลุ่มทำการคัดเลือกบุคคลต้นแบบ เพื่อเข้าร่วมในการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์ โดยต้นแบบที่ได้คัดเลือกจะร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเลี้ยงในเวทีการขยายผลทุกหมู่บ้าน

2. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำไคร้ สมาชิกในทุกหมู่จะเป็นกำลังในการขับเคลื่อนและช่วยประสานงานกับชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ในแต่ละหมู่บ้าน และช่วยผลักดันหนุนเสริมในด้านทุนต่างๆ เช่น แจกพันธุ์กล้วย แจกพันธุ์สุกร ส่งเสริมด้านการเงินทุนแก่ชาวบ้าน

3. กลุ่มแม่บ้าน ส่วนใหญ่ผู้เลี้ยงสัตว์จะเป็นแม่บ้านมากกว่าพ่อบ้าน เพราะแม่บ้านจะอยู่กับบ้านทำงานบ้านและเลี้ยงสัตว์ในบ้าน ผู้ชายส่วนใหญ่จะออกไปทำงานนอกบ้าน กลุ่มแม่บ้านจึงเป็นกำลังสำคัญในการทดลองการเลี้ยง บอกริธีเลี้ยง จัดบันทึกรายรับรายจ่ายในการเลี้ยง เปรียบเทียบผู้จากการเลี้ยง และแลกเปลี่ยนปัญหาการเลี้ยงได้ดี กลุ่มแม่บ้านจึงเป็นแกนนำที่สำคัญในการขยายผล

4. ปศุสัตว์ เป็นแกนนำในการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการด้านการเลี้ยงสัตว์ ช่วยเพิ่มเติมและเสริมความรู้ด้านสมุนไพรให้แก่ชาวบ้านหรือกลุ่มเครือข่ายการขยายผล สนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นในการทดลองเลี้ยงสัตว์ด้วยสมุนไพร และเป็นแรงเสริมในการผลักดันให้เกิดการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีของตำบลน้ำไคร้

5. เกษตรอำเภอน้ำปาด เป็นแกนนำในการการถ่ายทอดความรู้ด้านเกี่ยวกับสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์และการใช้ในชีวิตประจำวัน สนับสนุนพันธุ์สมุนไพรให้กับกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์และชาวบ้านในพื้นที่เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการในการเลี้ยงสัตว์

6. ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีของตำบล กลุ่มผู้เลี้ยงได้กำหนดตกลงให้ฟาร์มทองชมพู ของคุณประเสริฐ ทองชมพู เป็นจุดถ่ายทอดความรู้และเป็นแหล่งศึกษาดูงานของผู้ที่สนใจ ทำให้สมาชิกและเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ในเครือข่ายและผู้สนใจสามารถมาศึกษาดูงาน มาทดลองปฏิบัติ เพื่อสร้างความเข้าใจและสามารถนำกลับไปปฏิบัติจริงได้ด้วยตนเอง

ตอนที่ 7 ปัจจัยเงื่อนไขในการขยายผลการใช้เพื่อสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์

จากการดำเนินการเพื่อขยายผลการใช้สมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ในตำบลน้ำไคร้ โดยมีกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ 3 บ้านห้วยเมงเป็นแกนนำในการขยายผล ทั้งด้านภูมิปัญญาในการเลี้ยงสัตว์ การใช้พืชสมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ในการดำเนินการพบปัจจัยเกื้อหนุนให้กระบวนการการขยายผลประสบความสำเร็จและพบเงื่อนไขในการขยายผลการใช้เพื่อสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขยายผลการใช้เพื่อสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ

การวิจัยเกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสัตว์บ้านห้วยเมงและหมู่บ้านในเครือข่าย ทำให้ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขยายผลการใช้เพื่อสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญก็คือ ความร่วมมือขององค์กรภายในและภายนอกชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำไคร้ ให้การสนับสนุนพันธุ์สัตว์และจัดสรรงบประมาณให้กลุ่มชาวบ้านนำมาหมุนเวียนในการเลี้ยงสัตว์และยังได้รับความร่วมมือจากเกษตรอำเภอป่าด โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกสมุนไพร พร้อมทั้งให้ความรู้ด้านสมุนไพร การใช้สมุนไพร การเก็บเกี่ยว การแปรรูป และยังสาธิตการทำน้ำสมุนไพรกำจัดศัตรูพืช การทำปุ๋ยชีวภาพและยังได้รับความร่วมมือจากปศุสัตว์อำเภอป่าดในการให้ความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์และจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้สนใจ

นอกจากการได้รับความร่วมมือจากองค์กรภายในและภายนอกชุมชนแล้ว ยังมีปัจจัยที่ส่งผลต่อการขยายผลการใช้เพื่อสมุนไพรเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจด้วยสมุนไพรอีกคือ สภาพการตลาด จากการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเพื่อเลี้ยงสัตว์ไปตามหมู่บ้านในตำบลน้ำไคร้ พบว่า สภาพตลาดหมูราคาคิ ปริมาณการเลี้ยงในชุมชนจะเพิ่มสูงขึ้น ทำให้กลุ่มเป้าหมายในการขยายผลมีมากขึ้นและกระจายอยู่ในทุกหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันปศุสัตว์มีมาตรการตรวจสอบสารพิษตกค้างในเนื้อหมู ทำให้หมูทางภาคกลางไม่สามารถเข้ามาจำหน่ายในเขตได้ ส่งผลทำให้ราคาหมูขยับสูงขึ้น

2. เงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อขยายผลการใช้เพื่อสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ

การศึกษารูปแบบการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจในครั้งนี้ มีเงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อขยายผลการใช้พืชสมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1) อาชีพของชาวบ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นช่วงฤดูการเพาะปลูกและช่วงเวลาเก็บเกี่ยว จะเป็นช่วงที่เป็นอุปสรรคในการขยายผลอย่างมาก เพราะชาวบ้านจะออกจากบ้านไปทำสวน ทำไร่ แต่เข้ามิด ช่วงกลางวันจึงไม่มีใครอยู่บ้านและชาวบ้านจะ

กลับเข้าบ้านตอนค่ำพร้อมกับความเหน็ดเหนื่อย ซึ่งส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการขยายผลลดน้อยลง

2) สภาพพื้นที่ ตำบลน้ำไคร้เป็นพื้นที่ที่มีความแห้งแล้ง พื้นที่ที่สามารถปลูกพืชได้ตลอดทั้งปีมีน้อย ทำให้การขยายผลการปลูกพืชสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์ถูกจำกัดด้วยสภาพพื้นที่ เพราะเมื่อถึงช่วงฤดูแล้งจะไม่พืชสมุนไพรใช้ในการเลี้ยงสัตว์หรือไม่เพียงพอ

3) สภาพของครอบครัว จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านที่มีฐานะทางครอบครัวที่ดี จะมีการเลี้ยงสัตว์มากกว่าชาวบ้านที่มีฐานะยากจน เพราะการเลี้ยงสัตว์ในปัจจุบันต้องใช้ทุนสูง ดังนั้นฐานะของครอบครัวหรือทุนทรัพย์จึงมีผลกับปริมาณการในการเลี้ยงสัตว์ของแต่ละครอบครัว และอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญก็คือจำนวนสมาชิกในครอบครัว ครอบครัวใดที่มีจำนวนสมาชิกมากจะมีผลต่อการเลี้ยงและปริมาณการเลี้ยงสูง เพราะมีคนช่วยดูแลมากกว่าและถือเป็นอาชีพเสริมของครอบครัวได้

4) สภาพตลาด ในการจัดกิจกรรมขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเพื่อเลี้ยงสัตว์อยู่ในสภาวะที่ตลาดตกต่ำยาวนาน จึงมีผลต่อการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสัตว์ กลุ่มคนเลี้ยงลดลง ไม่มั่นใจกับสภาวะตลาดช่วงตกต่ำ ช่วงราคาหมูตกต่ำทำให้ชาวบ้านขาดกำลังใจในการเลี้ยงแล้วไม่รู้จะนำไปจำหน่ายให้ใคร ไม่มีคนมาจับและถูกกดราคา ทำให้ผู้เลี้ยงเกิดความลังเลหรืออาจถึงหยุดเลี้ยง ส่งผลให้บางหมู่บ้านที่มีการเลี้ยงสัตว์น้อยอยู่แล้วมีกลุ่มผู้เลี้ยงน้อยลงไปอีก

5) ภาวะของโรคระบาด โรคไข้หวัดนกระบาดทำให้ชาวบ้านปางกรุงและบ้านปางเกลือต้องกำจัดสัตว์ปีกทั้งหมด ทำให้ชาวบ้านต้องหยุดเลี้ยงเป็นระยะเวลานาน เมื่อกลับมาเลี้ยงใหม่ต้องใช้ระยะเวลาในการเพาะขยายพันธุ์ใหม่ ส่วนหมู่บ้านอื่น ๆ ก็ส่งผลทำให้ขาดรายได้จากการจำหน่ายไก่ให้กับพ่อค้า เพราะพ่อค้าไม่สามารถจำหน่ายไก่ที่ซื้อไปได้ ชาวบ้านกลัวการติดเชื้อโรคไข้หวัดนกจากการกินไก่ ซึ่งการระบาดของโรคมีความรุนแรงและชาวบ้านไม่สามารถควบคุมได้ จึงมีผลกระทบต่อการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเพื่อเลี้ยงสัตว์

6) ระบบการตรวจสอบคุณภาพของกรมปศุสัตว์ หลังจากมีการระบาดของโรคไข้หวัดนกกรมปศุสัตว์ได้กำหนดให้ชาวบ้านที่เลี้ยงหมูตั้งแต่ 10 ตัวขึ้นไป ขึ้นทะเบียนเป็นผู้เลี้ยงสัตว์และเมื่อเวลาจำหน่ายต้องมีการนำฉั้หมู ส่งตรวจที่กรมปศุสัตว์ก่อนจำหน่ายเพื่อหาสารพิษตกค้าง ถ้าพบสารพิษตกค้าง ผู้เลี้ยงจะไม่สามารถจำหน่ายหมูได้ จะต้องส่งตัวอย่างไปตรวจใหม่จนกว่าจะไม่พบสารพิษตกค้าง ซึ่งการตรวจสอบในแต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 7 วัน ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าเพิ่มปริมาณการเลี้ยง ดังคำกล่าว

“เลี้ยงไว้ 3-4 ตัว เอาไว้เก็บกับขายให้คนบ้านเรากินก็พอแล้ว ไม่เลี้ยงมากหรอก มันยุ่งยาก”

7) ความมั่นใจในการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพร ชาวบ้านที่มีประสบการณ์ในการใช้พืชสมุนไพรเสริมในการเลี้ยงสัตว์เช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมฆ จะมีความสนใจและกล้าที่จะทดลองนำสมุนไพรไปเลี้ยงสัตว์เพื่อลดต้นทุนมากกว่าคนที่ไม่เคยใช้พืชสมุนไพรเพื่อเลี้ยงสัตว์ ดังนั้นในการจัดกิจกรรมขยายผลในหมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบลน้ำไคร้ จึงมีการบอกเล่าประสบการณ์การเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพร บอกข้อดีข้อจำกัดในการเลี้ยงรวมถึงมีการผู้ประสานงานเจ้าหน้าที่ของปศุสัตว์เข้าร่วมในกิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นใจกับผู้เลี้ยงในเครือข่าย

3. ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการนำองค์ความรู้ด้านพืชสมุนไพรไปสู่ปฏิบัติจริงของชาวบ้านในเครือข่าย

การขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเพื่อเลี้ยงสัตว์ในตำบลน้ำไคร้ทั้งหมด 6 หมู่บ้าน โดยเน้นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และร่วมกันเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งกระบวนการขยายผลการใช้มีการเชื่อมโยงติดตามผลการนำไปใช้ในเครือข่ายการขยายผลทั้งหมด 3 จุดในแต่ละหมู่บ้าน คือ จุดที่ชาวบ้านนำองค์ความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จุดที่ชาวบ้านนำองค์ความรู้ไปปฏิบัติแต่ไม่จริงจังไม่ต่อเนื่อง และจุดที่ชาวบ้านไม่ได้นำองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งการติดตามผลการขยายผลโดยการสอบถาม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ร่วมกับการสังเกตสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน จากการติดตามผลพบปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการนำองค์ความรู้ด้านพืชสมุนไพรไปสู่ปฏิบัติจริงของชาวบ้าน คือ

1) อาชีพและปริมาณการเลี้ยงของชาวบ้าน ชาวบ้านที่มีอาชีพการเลี้ยงสัตว์เป็นหลักหรือการเลี้ยงสัตว์เพื่อจำหน่ายมีปริมาณการเลี้ยงมาก จะนำองค์ความรู้ที่ได้แลกเปลี่ยนไปทดลองปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่องมากกว่ากลุ่มที่มีอาชีพอื่น เนื่องจากชาวบ้านที่มีอาชีพเลี้ยงสัตว์ต้องพยายามลดต้นทุนค่าอาหารของสัตว์ให้มากที่สุด เพื่อผลกำไรที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นการใช้พืชสมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการลดต้นทุนการเลี้ยงได้ แต่การนำพืชสมุนไพรมาใช้จะใช้ควบคู่กับการเลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูป ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการเลี้ยงสัตว์แบบเดิมของชาวบ้าน

ส่วนชาวบ้านที่ไม่ได้มีอาชีพหลักในการเลี้ยงสัตว์ จะนำองค์ความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังน้อยกว่ากลุ่มชาวบ้านที่มีอาชีพหลักในการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มชาวบ้านที่ไม่มีอาชีพหลักในการเลี้ยงสัตว์ได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชาวบ้านที่มีการเลี้ยงสัตว์บ้างเพื่อบริโภคในครัวเรือน และกลุ่มชาวบ้านที่ไม่มีการเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน โดยกลุ่มชาวบ้านที่เลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน จะมีการเลี้ยงจำนวนน้อย เลี้ยงไว้บริโภค หรือใช้ในพิธีกรรมทางความเชื่อของครอบครัวเท่านั้น ซึ่งกลุ่มนี้จะนำองค์ความรู้ที่ได้จากการขยายผลไปปฏิบัติบ้างแต่ไม่จริงจังเป็นเพียงการปฏิบัติตามวิถีชีวิตของท้องถิ่น ซึ่งเป็นการเลี้ยงตามวิถีธรรมชาติ

ไม่มุ่งเน้นเรื่องการลดต้นทุนการผลิตหรือเพิ่มรายได้ของครอบครัว จากการติดตามผลชาวบ้านจะมีการปลูกพืชสมุนไพรภายในบ้านมากขึ้น เพราะนอกจากจะนำมาใช้ภายในครอบครัวแล้วส่วนหนึ่งจะปลูกเพื่อให้สัตว์ที่เลี้ยงไว้กิน ซึ่งผลในทางปฏิบัติเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มผลกำไร ไม่ชัดเจนเหมือนกลุ่มที่มีอาชีพหลักในการเลี้ยงสัตว์ แต่สามารถสะท้อนถึงประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับจากการค่อย ๆ ปรับวิถีชีวิตให้เกิดความสมดุลพึ่งพิงธรรมชาติมากขึ้น ส่วนกลุ่มชาวบ้านที่ไม่มีการเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน อาจด้วยเงื่อนไขและข้อจำกัดของครอบครัว จะเป็นกลุ่มที่ไม่มีการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการขยายผลไปสู่การปฏิบัติ แต่มีแนวโน้มในการนำไปปฏิบัติเมื่อครอบครัวมีความพร้อมและข้อจำกัดลดลง การขยายผลสู่การปฏิบัติของชาวบ้านทั้งสองกลุ่มนี้ต้องใช้เวลา และมีความจริงจังในการขยายผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้จะไม่ส่วนทางกับวิถีที่เป็นอยู่

ดังนั้นจากการติดตามผลทำให้เราทราบว่า การขยายผลการใช้พืชสมุนไพรไปสู่การปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม และเห็นผลชัดเจนทั้งในเรื่องของการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว อาจต้องคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีความจำเป็นในทางปฏิบัติเป็นสำคัญ ส่วนกลุ่มที่มีความจำเป็นน้อย อาจต้องเสริมกิจกรรมให้เกิดความต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้การขยายผลมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชาวบ้านและชุมชน

2) ความมั่นใจต่อประสิทธิภาพของสมุนไพร ชาวบ้านในเครือข่ายการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์ บางส่วนยังไม่มั่นใจในประสิทธิภาพของพืชสมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์ โดยจะทดลองเลี้ยงกับสัตว์เฉพาะที่ตนเองมีองค์ความรู้และมีความมั่นใจในการใช้เท่านั้น หรือรอความมั่นใจจากการทดลองใช้จากผู้อื่นที่ได้ทดลองนำพืชสมุนไพรไปเลี้ยง ซึ่งชาวบ้านในกลุ่มนี้จะมีข้อแม้ในการปฏิบัติสูง

คำถามที่สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยเงื่อนไขของการปฏิบัติ คือ

“...ก่อนก็ได้เลี้ยงเสริมด้วยกล้วย ด้วยโสม เอียงอาหารซื้อตลอด หมูป่วยก็ซื้อยาตลาดมา อักสา พอพวกประธานอบต. ประเสริฐ ปศุสัตว์มาให้ความรู้ ก็ดี กล้าใช้ กล้วยใช้ได้ผลดี คนยังกินหมูไก่อีกกินได้ ลดค่าอาหาร ตอนนี้ลองเอียงด้วยโสม แต่ถ้าเอียงเยอะก็รู้ว่ากล้วย โสม สมุนไพรจะพอเอียง เขาก็ปลูกไว้ตามข้างลำ ข้างบ้าน ที่ไหนว่างปลูก กล้วยมีเอียง...เขาเอียงผสมกันเอียงอาหารด้วยเอียงด้วยกล้วย ด้วยโสม เอียงด้วยกล้วยอย่างเดียวกกล้วยมันโตבתันขาย...”

“...เขาได้เอียงเหมือนพวกเขา เอียงพอกินของเขา เขาก็ปลูกอยู่พืชที่เป็นสมุนไพรอยู่แล้ว เอาไว้กิน แต่พอมีการพูดคุยกัน เขาก็ปลูกมันเยอะขึ้น เพื่อหมูเพื่อไก่อัน บ่ต้องซื้ออาหารมาเอียงมีเศษข้าวเศษผักมันก็กินไป มันก็หากินพวกสมุนไพรที่เราปลูกไว้ ช่วยได้ ว่าไปเขาก็ปลอดภัยด้วย...”

“...รู้อยู่ว่ามันดี แต่บ้านเขาบ่ได้เฮียงไก่อเฮียงหมู มันบ่มีเวลา เขาก็ออกไปทำงานกันโหมด กลับก็คำ ทุนเฮียงก็บ่มี ลงทุนเฮียงบ่ไหว ต้องใช้ตังค์เฮอะ...ก็ปลุกบ้างสมุนไพรเอาไว้กินเองตามรั้ว หลังบ้านก็มี อบต. ก็แจกพันธุ์กล้วยมาเหมือนกันก็ปลุกไว้กินเขาว่ามันดีก็ทำ...พวกที่เขาเฮียงไว้ขาย เขาก็ทำกันได้ เขาบ่ไหวรอให้พ้ออยู่ได้ก็อยากทำเหมือนเขาอยู่...”

ตอนที่ 8 บทบาทของทีมนักวิจัยในการบริหารจัดการโครงการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจที่เหมาะสมกับชุมชนตำบลน้ำไคร้ อำเภอน้ำป่าด จังหวัดอุตรดิตถ์ ครั้งนี้ มีทีมวิจัยหลักทั้งหมด 6 คน ประกอบด้วย นายประเสริฐ ทองชมพู นายบุญส่ง ใจเพ็ง นายสมพร ปานเพ็ง นางยุพิน บุญเกตุ นายมังกร ทองชมพู และนายมนู อ่อนแน่นศรี โดยการศึกษาวิจัยทีมนักวิจัยได้กำหนดบทบาทหน้าที่การทำงานร่วมกันดังนี้

1. นายประเสริฐ ทองชมพู ทำหน้าที่หลักในการเป็นวิทยากรกระบวนการหลักในการจัดเวทีหรือทำกิจกรรมการขยายผลสู่เครือข่าย และทำหน้าที่เชื่อมโยงประสานงานกับองค์กรภายในและภายนอกพื้นที่ เช่น องค์กรการบริหารส่วนตำบลน้ำไคร้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปศุสัตว์อำเภอน้ำป่าด และเกษตรอำเภอน้ำป่าด
2. นายบุญส่ง ใจเพ็ง ทำหน้าที่เป็นเลขของโครงการวิจัยทำหน้าที่ในการจดบันทึกการประชุมของทีมนักวิจัย รวมถึงเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลคนที่ 1 ในการจัดเวทีหรือกิจกรรมการขยายผล
3. นายสมพร ปานเพ็ง ทำหน้าที่เป็นวิทยากรร่วมในการจัดเวทีหรือกิจกรรมการขยายผลลงสู่เครือข่ายในตำบลน้ำไคร้ และเป็นฝ่ายต้อนรับวิทยากรจากองค์กรท้องถิ่นที่เข้าร่วมในกิจกรรม
4. นางยุพิน บุญเกตุ ทำหน้าที่หลักในการจัดการด้านการเงินและบัญชีโครงการ จัดเก็บเอกสารและข้อมูลต่างๆ และจัดทำรายงานการวิจัยทั้งรายงานความก้าวหน้าและรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
5. นายมังกร ทองชมพู ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยวิทยากรในการจัดเวทีหรือกิจกรรมการขยายผลลงสู่เครือข่ายในตำบลน้ำไคร้ และเป็นผู้ช่วยนางยุพิน บุญเกตุในการจัดทำรายงานวิจัย
6. นายมนู อ่อนแน่นศรี ทำหน้าที่เป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลคนที่ 2 จดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการทำกิจกรรมทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างองค์กรทั้งภายในและภายนอกท้องถิ่นในการร่วมกิจกรรมการขยายผล

บทที่ 4

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

สรุปกระบวนการ

โครงการรูปแบบการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจที่เหมาะสมกับชุมชน ตำบลน้ำไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจของหมู่ที่ 3 ตำบลน้ำไคร้ เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขและวิธีการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจไปสู่หมู่บ้านอื่น โดยทำการศึกษาในพื้นที่ตำบลน้ำไคร้

กระบวนการดำเนินการวิจัยเริ่มจากนายประเสริฐ ทองชมพู และผู้เข้าร่วมวิจัย 4 ท่าน เข้าร่วมประชาคมหมู่บ้าน พุดคุยเกี่ยวกับปัญหาภาวะเศรษฐกิจการขาดทุนจากการเลี้ยงสัตว์ กระตุ้นให้ชุมชนบอกเล่าถึงเทคนิคต่างๆ ในการลดต้นทุนเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยง และแนวทางแก้ปัญหาที่พบในการเลี้ยงสัตว์ ปัญหาที่พบในการผลิตจะเกี่ยวกับการรักษาซึ่งปัจจุบันราคาของยารักษาสัตว์มีราคาแพงและที่สำคัญคือปัญหาด้านราคาอาหารสำเร็จรูปในการเลี้ยงสัตว์มีราคาแพงทำให้ต้นทุนในการผลิตของชาวบ้านสูงขึ้น สืบเนื่องจากประชาคมหมู่บ้านได้มีการจัดเวทีระดมความคิดเรื่องภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรสำหรับเลี้ยงสัตว์ โดยพุดคุยถึงการใช้สมุนไพรของชาวบ้านว่ามีอะไรบ้าง มีวิธีใช้อย่างไร ซึ่งได้การจัดเวทีที่ผ่านมา 2 - 3 ครั้ง ได้ข้อสรุปถึงสมุนไพรที่ชาวบ้านใช้ได้ผล เช่น กลัวยน้ำหว่า ใช้เลี้ยงลูกหมูเพื่อลดต้นทุนด้านอาหารและวิธีการใช้ที่แตกต่างกับออกตามลักษณะของกล้วยที่นำมาเลี้ยงว่าเป็นกล้วยสุกหรือกล้วยดิบ

จากการจัดเวทีได้ข้อมูลภูมิปัญญาสมุนไพรการเลี้ยงสัตว์แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์สังเคราะห์และเลือกสมุนไพรเพื่อนำมาทดลองเป็นต้นแบบ โดยให้ชาวบ้านที่เลี้ยงสุกรทดลองใช้เลี้ยงสุกร โดยได้รับการสนับสนุนจากอบต. แจกพันธุ์หมูเพื่อทดลอง แจกพันธุ์กล้วยเพื่อขยายพันธุ์ให้เพียงพอสำหรับการเลี้ยงในสภาพหน้าและยังได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอ น้ำปาดในการอบรมความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพร พร้อมทั้งแจกพันธุ์สมุนไพรมาขยายพันธุ์ภายในหมู่บ้านและจัดแปลงสาธิตสมุนไพรให้กับตำบลน้ำไคร้ ที่หมู่บ้านห้วยเมงหมู่ที่ 3

สำหรับการเก็บข้อมูลจากชาวบ้านต่าง ๆ คณะวิจัยได้เข้าร่วมพุดคุยกับกลุ่มชาวบ้านเป็นลักษณะการพุดคุยกลุ่มย่อย ซึ่งได้ข้อมูลในเชิงลึกเป็นประโยชน์และการดำเนินการจัดทำได้ง่ายกว่าการจัดเวทีใหญ่ การจัดเวทีย่อย ๆ หรือการสนทนากลุ่มย่อยสามารถพุดคุยกับชาวบ้านได้เกือบทุกวันและติดตามผลการทดลองและปัญหาได้เป็นระยะ ๆ แต่การจัดเวทีใหญ่ต้องรอให้หมดฤดูกาล

ทำไร่ ทำสวนของชาวบ้านเสียก่อนถึงจะได้รับความร่วมมือดีจากชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือดีเพราะชาวบ้านเป็นนักพัฒนาที่ดี มีผู้นำที่มีความคิดริเริ่มและมีความเข้มแข็ง เช่น สมาชิก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำของกลุ่มต่าง ๆ ส่วนการเก็บข้อมูลส่วนหนึ่งชาวบ้านจะเป็นผู้เก็บข้อมูล ร่วมเก็บข้อมูลการทดลองเลี้ยงสุกรด้วยสมุนไพร โดยจดบันทึกวันที่เริ่มเลี้ยง การใช้อาหาร การใช้สมุนไพรเสริม สรุปรายรับ รายจ่ายของการทดลองเลี้ยง ส่วนนักวิจัยจะเข้าร่วมในการเข้าไป สอบถามข้อมูลและดูวิธีการเลี้ยงของชาวบ้านร่วมทั้งสอบถามถึงปัญหาที่พบในการเลี้ยง และจัด เอกสารสอบถามชาวบ้านเป็นระยะ ๆ เมื่อเก็บข้อมูลมาได้จะมีการจัดเวทีสรุปผลที่ได้จากการ ทดลองเลี้ยงของแต่ละคน และปัญหาที่พบพร้อมหาทางแก้ไขร่วมกัน ซึ่งผลที่ได้จากการทดลอง ส่วนใหญ่ก็จะ ได้ผลดีสามารถลดต้นทุนการผลิตได้เป็นที่น่าพอใจของชาวบ้านแต่ก็ยังมีปัจจัย เชื้อนไขที่ชาวบ้านพบทำให้เกิดการท้องแท้งบ้าง ปัญหาที่พบในระยะแรกคือ ปัญหาด้านราคา ที่ถูกกด ราคามาจากเขียงรับซื้อ โดยอ้างว่ามีมันหมูมากซากไม่สวย ปัญหาด้านสุกรล้มตลาหาพ่อค้าจับหมู ไม่ได้ และปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาที่จำกัดในการเลี้ยงเพราะถ้าเลี้ยงหมูเกิน 4 เดือนหรือเกิน ๖ เดือนจะทำให้ต้นทุนสูงขึ้นหมูจะเปลี่ยนอาหารเป็นมันจะไม่ได้น้ำหนักเมื่อขาย แต่จากเวทีได้มีการ พูดยุทธศาสตร์ถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาว่าควรจะมีการแปรรูปเนื้อหมูเป็นผลิตภัณฑ์หรือมีการทดสอบ เลี้ยงและตรวจสอบคุณภาพซากหลังการเลี้ยงด้วยสมุนไพร และมีการจัดเวทีเพื่อหารูปแบบการ ขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสัตว์ร่วมกับแกนนำกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์บ้านห้วยเมฆ หมู่ที่ 3 ตัวแทน ชาวบ้าน แกนนำหมู่บ้าน ตัวแทนองค์กรในชุมชน รวมถึงเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ น้ำปาดและปศุ สัตว์ ซึ่งได้รูปแบบการขยายผลโดยการจัดเวทีย่อยในทุกหมู่ในตำบลน้ำหมอนเวียนเพื่อเป็นการ ชี้แจงและร่วมทำกิจกรรมร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายโดย ร่วมกันองค์กรใน ชุมชนโดยมี อบต.น้ำไคร้เป็นหลักและเชื่อมโยงเกษตรอำเภอ น้ำปาดและ ปศุสัตว์เข้าหนุนเสริมด้านความรู้เทคโนโลยีและการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อขยายผลสู่พื้นที่ที่สนใจและมี ความพร้อม โดยกำหนดให้มีการเผยแพร่ขยายผล จากหมู่ที่ 6 บ้านวังผาชัน หมู่ที่ 7 บ้านปางกรุง หมู่ที่ 4 บ้านปางเกลือ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยน้ำไหล หมู่ที่ 2 บ้านนาเกล้า และหมู่ที่ 1 บ้านน้ำไคร้ ตามลำดับ ซึ่งจะมีการติดตามประเมินผลการขยายผล โดยการลงพื้นที่และจัดเวทีใหญ่ร่วมกัน สรุปผลการศึกษา และร่วมกันหาวิธีการหนุนเสริมในชุมชนที่เป็นเครือข่ายให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

สรุปผลการศึกษา

การศึกษารูปแบบการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจที่เหมาะสมกับชุมชน ตำบลน้ำไคร้ครั้งนี้ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชาวบ้านในตำบลน้ำไคร้และกลุ่มผู้สนใจจากหมู่บ้าน อื่นๆ ที่ได้เข้ามาเรียนรู้ ซึ่งการศึกษาสามารถสรุปผลได้หลายประเด็น คือ

บริบทและศักยภาพของชุมชนตำบลน้ำไคร้ ตำบลน้ำไคร้ทิศเหนือติดตำบลแสนตอ ทิศใต้ติดตำบลผักขวง ทิศตะวันออกติดตำบลน้ำไผ่ ทิศตะวันตกติดตำบลผักขวง มีพื้นที่ทั้งหมด 150,000 ไร่ ภูมิประเทศเป็นภูเขา สภาพพื้นดินเป็นดินลูกรัง มีพื้นที่ราบบางส่วนในการทำเกษตร มีประชากรทั้งสิ้น 6,145 คน ชาย 3,111 คน หญิง 3,034 คน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด มีการรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มทอผ้า กลุ่มทำขนม ฯลฯ มีวัฒนธรรมประเพณีสืบทอดกันมาช้านาน เช่น ประเพณีแห่บั้งไฟ ประเพณีแห่กันทานรายได้ส่วนใหญ่ได้จากการทำไร่ ทำสวน ชาวบ้านมีความรู้ด้านการทอผ้า การจัดงาน มีการเลี้ยงสัตว์เป็นรายได้เสริม การเลี้ยงเป็นแบบผสมผสาน เช่น เลี้ยงหมูแล้วเลี้ยงไก่ให้กินอาหารหมูที่ตก ชาวบ้านมีภูมิปัญญาความรู้ด้านสมุนไพรเลี้ยงสัตว์เป็นอย่างดี เช่น การใช้กล้วยในการเลี้ยงหมู ใช้ผักบุ้ง ผักขม ปอสาในการเลี้ยงหมู

สถานภาพและศักยภาพของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ 3 กลุ่มเลี้ยงสัตว์หมู่ 3 บ้านห้วยเมงก่อตั้งเมื่อ 25 กรกฎาคม 2543 มีสมาชิก 63 คน มีการอบรมทรัพยากรทุกเดือน มีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันทุกเดือน ให้เงินกู้ยืมแก่สมาชิกเพื่อเป็นทุนในการเลี้ยงสัตว์ เริ่มคิดค้นการใช้สมุนไพรเพื่อเลี้ยงสัตว์ในการลดต้นทุนเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิก รวบรวมภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเพื่อนำไปใช้ในการชีวิตประจำวัน และเผยแพร่แก่คนอื่น ๆ

รูปแบบการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจตำบลน้ำไคร้

จากการจัดเวทีร่วมกันระดมแนวคิดในการขยายผลเผยแพร่การใช้พืชสมุนไพรกับสัตว์เศรษฐกิจของเกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์บ้านห้วยเมง หมู่ที่ 3 ไปยังหมู่บ้านอื่นในเขตตำบลน้ำไคร้ มีข้อสรุปดังนี้

1. กลุ่มเลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 จะเป็นแกนนำในการเผยแพร่ความรู้ โดยเลือกบ้านคุณประเสริฐ ทองชมภู เป็นจุดสาธิตศึกษาดูงานของกลุ่ม
2. กลุ่มมีการบอกต่อถึงข้อดีข้อเสียในการใช้สมุนไพรเพื่อลดต้นทุนในการเลี้ยงแก่บุคคลอื่นๆ ที่สนใจ
3. จัดทำแผ่นพับและเอกสารเผยแพร่ข้อมูลของกลุ่ม และเทคนิคการใช้สมุนไพรต่าง ๆ ในการเลี้ยงสัตว์ไม่ว่าจะเป็นจัดการด้านอาหาร และการดูแลรักษาด้วยพืชสมุนไพร
4. กำหนดให้มีการจัดเวทีร่วมเชิญกลุ่มอื่น ๆ มาแลกเปลี่ยนความรู้
5. จัดเวที เพื่อขยายและเผยแพร่ความรู้และเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และเชิญหน่วยงานต่าง ๆ มาให้ความรู้ โดยจะหมุนเวียนไปตามหมู่บ้านทั้ง 7 หมู่ ในตำบลน้ำไคร้ และ จัดกิจกรรมศึกษาดูงานได้ที่ศูนย์สาธิตของกลุ่ม

6. ตรวจสอบติดตามความก้าวหน้าของการทำกิจกรรมทั้ง 7 หมู่ โดยการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

7. จัดเวทีกลางเพื่อหาข้อดี ข้อเสีย ปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงสัตว์ด้วยสมุนไพร โดยแกนนำทุกหมู่ ผู้สนใจและแกนนำองค์กรต่างๆ

8. จัดเวทีสรุปการขยายผลการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์โดยแลกเปลี่ยนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกษตรอำเภอน้ำปาด อบต. กลุ่มผู้เลี้ยงสุกรห้วยแมง กลุ่มในเครือข่ายขยายผล ในทุกหมู่บ้าน และผู้ที่สนใจ

9. จัดแสดงผลงานตามงานวิชาการหรืองานเทศกาลต่าง ๆ ตามโอกาสทั้งภายใน จังหวัดและต่างจังหวัด

จุดประสงค์การขยายผลคือ เพื่อการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาเกี่ยวกับสมุนไพรสำหรับเลี้ยงสัตว์ เพื่อเผยแพร่ความรู้ไปยังหมู่บ้านในเขตตำบลน้ำไคร้ และเพื่อนำข้อมูลกลับไปใช้ในชีวิตของชาวบ้าน โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการขยายผล 3 กลุ่มคือ กลุ่มเลี้ยงสัตว์ แกนนำของหมู่บ้าน และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ส่วนบทบาทในการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเพื่อเลี้ยงสัตว์ของตำบลน้ำไคร้ของกลุ่มเลี้ยงสัตว์บ้านห้วยแมง หมู่ที่ 3 คือ เป็นต้นแบบในการเผยแพร่การเลี้ยง สร้างเครือข่ายการวิจัย นำความรู้ที่ได้จากการทดลองนำไปใช้เป็นข้อมูลในการเผยแพร่ แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และเป็นจุดสาธิตหรือศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน กิจกรรมหลักของการขยายผลไปยังพื้นที่ใกล้เคียงดังนี้

1. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในวิถีชีวิต และแลกเปลี่ยนกันหาแนวทางในการนำไปใช้โดยให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยทำการหมุนเวียนลงพื้นที่จนครบ 6 หมู่บ้าน กำหนดให้ใช้ศาลาวัดในแต่ละหมู่บ้านเป็นที่จัดกิจกรรม

2. ร่วมกันติดตามผลการดำเนินการของแต่ละหมู่บ้านโดยการสัมภาษณ์ สังเกตและสนทนากลุ่ม ในแต่ละหมู่บ้าน ๆ ละ 2 ครั้ง ซึ่งมุ่งประเด็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้าน ผลที่ได้จากการปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงสัตว์

3. จัดเวทีร่วมกันหาข้อดี ข้อเสีย ปัญหาและอุปสรรค ในการเลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพรของแต่ละหมู่บ้าน พร้อมหาแนวทางในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน

4. จัดเวทีร่วมสรุปผลการขยายผลการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์ โดยแลกเปลี่ยนข้อมูลและข้อคิดเห็นกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ปศุสัตว์ องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อหาแนวทางการขับเคลื่อนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

กระบวนการขยายผลการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจที่เหมาะสมกับ
ตำบลน้ำไคร้

1. ประสานผู้นำชุมชนในตำบลน้ำไคร้ โดยการพูดคุยขอความร่วมมือเพื่อให้ผู้นำ
ชุมชนประสานกลุ่มเป้าหมายและลูกบ้านที่มีความสนใจในการเลี้ยงสัตว์โดยใช้พืชสมุนไพรเข้า
ร่วมกิจกรรม

2. ประสานองค์กรหรือผู้นำองค์กรทั้งในชุมชนและนอกพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหนุน
เสริมกิจกรรมการขยายผล เช่น เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ สมาชิก อบต. ผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอด
เทคโนโลยีประจำตำบล เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ในการมาร่วมแลกเปลี่ยนมุมมองและความรู้
ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ที่สนใจที่เข้าร่วมในกิจกรรม เพื่อสร้างความเชื่อมั่น
ให้กับชาวบ้าน

3. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เกี่ยวกับประสบการณ์การใช้พืชสมุนไพรในการ
เลี้ยงสัตว์เพื่อลดต้นทุนการผลิต มีการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์และการใช้สมุนไพรเลี้ยง
สัตว์ ศึกษาถึงภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร โดยพูดคุยกันแบบเป็นกันเอง ไม่มีพิธีการมาก โดยแกนนำ
กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์บ้านห้วยแมง หมู่ที่ 3 จะตั้งประเด็นคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้ร่วมเวทีเสนอแนวคิดและ
ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้

4. การติดตามประเมินผลการขยายผลสู่ชุมชน โดยการลงพื้นที่ติดตามในหมู่บ้านด้วย
การสอบถาม หรือการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการร่วมกับการสังเกตสภาพการเปลี่ยนแปลงที่
เกิดขึ้น

5. การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายใช้พืชสมุนไพรเพื่อการเลี้ยงสัตว์ เริ่มจากการพูดคุย
การปรึกษาหารือ และเปลี่ยนความรู้ร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมาย ประสานองค์กรภายในชุมชนและ
นอกชุมชนเข้าร่วมเครือข่าย เพื่อให้เครือข่ายเกิดความแข็งแรงและขับเคลื่อนต่อไปอย่างยั่งยืน

ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการขยายผล

1. สภาพของครอบครัว ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตร ทำไร่ ทำสวน ช่วง
ฤดูเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว ซึ่งมีผลต่อการขยายผลทำให้เกิดการหยุดชะงักไม่เป็นไปตามแผนที่
กำหนดไว้ และที่สำคัญชาวบ้านมีฐานะและจำนวนสมาชิกในครอบครัว จะมีผลต่อปริมาณการเลี้ยง
สัตว์ของชาวบ้านและกลุ่มเป้าหมายที่จะขยายผล ครอบครัวที่มีฐานะและมีจำนวนสมาชิกมากจะมี
ความสามารถในการเลี้ยงสัตว์ได้สูงกว่าครอบครัวที่มีฐานะยากจน

2. สภาพพื้นที่ พื้นที่ของตำบลน้ำไคร้ในฤดูแล้งจะแห้งแล้งมาก ในฤดูแล้งจึงขาด
แคลนสมุนไพรเพื่อเลี้ยงสัตว์บางชนิด ทำให้ชาวบ้านไม่มั่นใจเกี่ยวกับปริมาณของสมุนไพรภายใน
ชุมชนที่อาจมีไม่เพียงพอต่อความต้องการเลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง

3. สถานะการตลาดและการระบาดของโรค ราคาหมูที่ขึ้นลงตลอด เป็นผลกระทบ ต่อจำนวนผู้เลี้ยงและปริมาณการเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านในแต่ละครัวเรือน ชาวบ้านจะนิยมเลี้ยงมาก เมื่อมีราคาสูงพอราคาถูกชาวบ้านจะปริมาณการเลี้ยงหรืออาจหยุดการเลี้ยง ซึ่งมีผลทำให้ กลุ่มเป้าหมายลดลงหรือมีน้อยลงไม่คงที่และส่งผลให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการขยายผล ในช่วงนั้น นอกจากสถานะการตลาดที่เปลี่ยนแปลงแล้วยังมีสถานะการระบาดของโรคให้หัวหน้า กิ่งส่งให้หมู่บ้าน 2 หมู่บ้าน ต้องทำลายสัตว์ปีกทั้งหมด ดังนั้นการขยายผลจึงมีผู้ที่สนใจเข้าร่วม กิจกรรมลดลงเช่นกัน

4. การสนับสนุนขององค์กรและนโยบายของรัฐ การได้รับการสนับสนุนจากองค์กร ภายในพื้นที่ มีผลทำให้การขยายผลมีประสิทธิภาพและได้รับความสนใจชาวบ้านในเครือข่ายโดย อบต. ให้สนับสนุนพันธุ์สัตว์ และเงินทุนหมุนเวียน ปศุสัตว์และสำนักงานเกษตรให้ความรู้เกี่ยวกับการ เลี้ยงสัตว์ และให้ความรู้ด้านสมุนไพรการเก็บรักษาพืชสมุนไพร และจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอด เทคโนโลยีทางการเกษตรประจำตำบล และปัจจุบันกรมปศุสัตว์มีนโยบายขึ้นทะเบียนผู้เลี้ยงและ ตรวจสอบสารพิษตกค้างในสัตว์ก่อนจำหน่าย ซึ่งส่งผลให้ราคาหมูสูงขึ้นเพราะไม่มีหมูจากภายนอก พื้นที่เข้ามาจำหน่ายแย่งตลาด แต่ในทางกลับกันนโยบายนี้ก็ส่งผลให้กลุ่มผู้เลี้ยงน้อยลงเนื่องจาก ก่อนจำหน่ายต้องมีการตรวจสอบสารพิษตกค้างซึ่งให้เวลานาน หากไม่พบสารพิษตกค้างชาวบ้าน จึงจะจำหน่ายหมูให้กับพ่อค้าได้

กระบวนการเรียนรู้และบทเรียนจากการทำงาน การทำวิจัยในครั้งนี้ทำให้เกิดกระบวนการ เรียนรู้ ทำให้ชาวบ้านเริ่มรู้จักการสังเกต การนำไปทดลองปฏิบัติ และสามารถนำกลับมาใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ ทีมวิจัยและแกนนำในพื้นที่มีความรับผิดชอบกล้าแสดงความคิดเห็นเพิ่มขึ้น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จากการทำงานวิจัยส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับชุมชน ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม รู้จักเอื้ออาทรกันมากขึ้น มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการปรับเปลี่ยน รูปแบบการเลี้ยงสัตว์จากหมูพันธุ์มาทดลองเลี้ยงหมูป่าลูกผสมและใช้พืชสมุนไพรในการเลี้ยง มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1. การดำเนินงานของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์บ้านห้วยแมงหมูที่ 3 ควรมีพัฒนาระบบในการ บริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็งสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน
2. สมาชิกกลุ่มควรพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เป็นผู้กล้าแสดงออกทางด้าน ความคิดเพื่อเสริมการทำงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

3. ควรมีการทดลองและพัฒนาสูตรอาหารจากพืชสมุนไพรเพื่อสัตว์เลี้ยงให้เป็นที่ยอมรับในประสิทธิภาพของการใช้ โดยใช้หลักการทางวิชาการควบคู่กับการใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์การภาครัฐควรให้การสนับสนุนและให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจด้วยสมุนไพรในท้องถิ่น รวมไปถึงการเลี้ยงสัตว์ให้ปลอดภัยจากสารพิษตกค้าง และขั้นตอนการปฏิบัติข้อดีข้อเสีย ของการในการขึ้นทะเบียนผู้เลี้ยงและการตรวจสอบสารพิษตกค้าง
2. องค์การบริการส่วนตำบลเป็นองค์กรที่สามารถให้การสนับสนุนและร่วมแก้ไขปัญหเบื้องต้นของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ เนื่องจากผู้เลี้ยงสัตว์จะพบปัญหาต่างๆ จากปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้เอง ดังนั้นองค์กรที่มีหน้าที่และมีศักยภาพจึงควรดูแลและให้การสนับสนุนอย่างใกล้ชิด
3. ควรมีการประกันราคาการจำหน่ายให้ผู้เลี้ยงสามารถเลี้ยงตนเองได้ และควรมีการควบคุมราคาของวัตถุดิบอาหารสัตว์ อาหารสัตว์สำเร็จรูป และเวชภัณฑ์ต่างๆ
4. ควรมีการเชื่อมโยงสถานศึกษาหรือองค์กรที่มีองค์ความรู้ด้านการแปรรูปเนื้อสัตว์เข้าหนุนเสริมให้ชาวบ้านมีความรู้สามารถพัฒนาเป็นสินค้าของตนเองหรือเป็นสินค้าของตำบล
5. เมื่อองค์การภาครัฐให้การสนับสนุนกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ให้มีการจัดตั้งดำเนินการกลุ่มแล้ว ควรมีระบบการติดตามผล เพื่อให้ทราบความก้าวหน้า เกิดการปรับปรุง และเกิดความต่อเนื่องของกิจกรรม

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย

1. ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 3 บ้านห้วยแมง
2. การพัฒนาสูตรอาหารเพื่อเลี้ยงสัตว์จากพืชสมุนไพรในธรรมชาติ
3. การพัฒนาเครือข่ายผู้เลี้ยงสัตว์ด้วยพืชสมุนไพรในตำบลน้ำไคร้
4. การพัฒนารูปแบบการขายผลการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจด้วยพืชสมุนไพรในชุมชน

ภาคผนวก
ภาพกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการวิจัย

รูปที่ 1 เวทีประชุมชี้แจงทำความเข้าใจและวางแผนปฏิบัติการ
การศึกษาข้อมูลสภาพและศักยภาพของชุมชน

รูปที่ 2 แกนนำกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ชี้แจงข้อมูล
จำนวนผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน

รูปที่ 3 กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ร่วมกันศึกษาสมุนไพรในป่าใกล้หมู่บ้าน

รูปที่ 4 ฟัทะถายโจรที่ปลูกบริเวณข้างบ้าน

รูปที่ 5 กลุ่มผู้เฒ่าของักต้วช่วยกันถางป่าเพื่อปลูกต้นกล้วย

รูปที่ 6 นายท อบค.น้ำไคร้แจกหน่อต้นกล้วยให้ชาวบ้าน
นำไปปลูกเพื่อไปเลี้ยงหมู

รูปที่ 7 ร่วมกันสรุปจุดแข็ง จุดอ่อน ของการใช้สมุนไพรเถียงสัตว์

รูปที่ 8 กลุ่มเกษตรกรจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดอุตรดิตถ์มาศึกษา
ดูงานที่ฟาร์มของหัวหน้าโครงการวิจัย

รูปที่ 9 เดินดูบริเวณทั่วไปของฟาร์ม

รูปที่ 10 หัวหน้าโครงการอธิบายถึงการนำสมุนไพรไปใช้ในการ
การเลี้ยงสัตว์แก่ผู้ที่มาศึกษาดูงาน

รูปที่ 11 คุณลักษณะของการเลี้ยงสุกรด้วยสมุนไพร

รูปที่ 12 คณะศึกษาดูงานซักถามถึงวิธีการเลี้ยงสัตว์ด้วยสมุนไพร

รูปที่ 13 ร่วมกันปรับปรุงคอกเลี้ยงหมูป่า

รูปที่ 14 กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ช่วยกันนำหมูป่าเข้าไปในคอกเพื่อทดลอง

รูปที่ 15 ชั่งน้ำหนักของหมูที่เลี้ยงด้วยสมุนไพร

รูปที่ 16 ผู้ว่าราชการจังหวัดอุตรดิตถ์เยี่ยมชมฟาร์มของหัวหน้าโครงการ

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. นายประเสริฐ ทองชมพู

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันเดือนปีเกิด 2 ธันวาคม 2491

ที่อยู่ - 119/4 หมู่ที่ 3 ตำบลน้ำไคร้ อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3

ประสบการณ์การทำงาน

1. ได้รับการคัดเลือกเป็นศูนย์บำรุงพันธุ์โคในอุปการะของรัฐบาลและเป็นสถานที่ศึกษาดูงานของหน่วยงานราชการและเกษตรกรทั่วไป

2. เป็นวิทยากรและผู้นำอาชีพก้าวหน้าของจังหวัดอุตรดิตถ์ ที่สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์แก่เจ้าหน้าที่ เกษตรกรกลุ่มอาชีพเลี้ยงโค สุกร สัตว์ปีก และกลุ่มเลี้ยงสัตว์อื่น ๆ ที่มาศึกษาดูงาน และเป็นวิทยากรพิเศษของสถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์

3. เป็นผู้ติดตามโครงการแก้ไขความยากจนของ 5 หมู่บ้านในพื้นที่อำเภอน้ำปาด ให้มีอาชีพการเลี้ยงไก่ที่มั่นคง

4. แนะนำกลุ่มเกษตรกรให้รู้จักวิธีใช้ตู้ฟักไข่และเทคโนโลยีสมัยใหม่เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์

5. ได้จัดตลาดปศุสัตว์ราคาถูกจากฟาร์มและการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากฟาร์ม

ผลความสำเร็จของ

1. ผู้นำอาชีพก้าวหน้า ปี 2537 กระทรวงมหาดไทย

2. ได้รับโล่รางวัลดีเด่น สาขาอาชีพการเลี้ยงสัตว์ระดับจังหวัด ปี 2539

3. ได้รับรางวัลดีเด่น สาขาฟาร์มสวัสดิการเลี้ยงไก่พื้นเมืองดีเด่น ระดับเขต ปี 2539

4. ได้รับโล่รางวัลเกษตรกร สาขาอาชีพการเลี้ยงสัตว์ดีเด่น ระดับเขต ปี 2539 ของสำนักงานปศุสัตว์เขต 6

5. ได้รับคัดเลือกเป็นเกษตรกรดีเด่นสาขาอาชีพการเลี้ยงสัตว์ อันดับที่ 2 ระดับประเทศ ปี 2540

6. โล่รางวัลเกษตรกร สาขาอาชีพการเลี้ยงสัตว์ดีเด่น ระดับเขต ปี 2543 ของสำนักงานปศุสัตว์เขต 6

7. กรรมการสภาประจำสถาบันผู้ทรงคุณวุฒิ สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์ ปี 2544-2546

บทบาทในโครงการวิจัย เป็นวิทยากรหลักในการจัดเวทีและประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2. นายสมพร ปานเพ็ง

ทีมวิจัย

ที่อยู่ 25/7 หมู่ที่ 7 ตำบลน้ำไคร้ อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุดรธานี

การศึกษา - มัธยมศึกษาปีที่ 6

ประสบการณ์การทำงาน

- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำไคร้ ปี 2540-2543
- วิทยากรกระบวนการ

บทบาทในโครงการวิจัย เป็นวิทยากรกระบวนการ

3. นายบุญส่ง ใจเพ็ง

ทีมวิจัย

ที่อยู่ 46/1 หมู่ที่ 3 ตำบลน้ำไคร้ อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุดรธานี

การศึกษา - มัธยมศึกษาปีที่ 3

ประสบการณ์การทำงาน

- ผู้ช่วยผู้ใหญ่ หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเมง
- เลขาคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านห้วยเมง
- เลขาคณะกรรมการกลุ่มเลี้ยงสัตว์

บทบาทในโครงการวิจัย เป็นเลขานุการและเป็นจดบันทึก

4. นายมนู ออนแนนศรี

ทีมวิจัย

ที่อยู่ 106 หมู่ที่ 3 ตำบลน้ำไคร้ อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุดรธานี

การศึกษา - มัธยมศึกษาปีที่ 6

ประสบการณ์การทำงาน

- กรรมการกองทุนหมู่บ้านห้วยเมง
- เฝ้าเลี้ยงหมูกลุ่มเลี้ยงสัตว์

บทบาทในโครงการวิจัย เป็นผู้ประสานงานกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์และหากลุ่มผู้ดำเนินการเลี้ยงสัตว์

5. นางยุพิน บุญเกิด

ทีมวิจัย

ที่อยู่ 120/3 หมู่ที่ 3 ตำบลน้ำไคร้ อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์

การศึกษา - มัธยมศึกษาปีที่ 6

ประสบการณ์การทำงาน

- ได้รับคัดเลือกเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านช่วยแมง
- เลขานุการกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

บทบาทในโครงการวิจัย เป็นผู้จัดบันทึกและเจ้าหน้าที่การเงินโครงการ

6. นายมังกร ทองชมภู

ทีมวิจัย

ที่อยู่ 119/4 หมู่ที่ 3 ตำบลน้ำไคร้ อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์

การศึกษา - มัธยมศึกษาปีที่ 6

ประสบการณ์การทำงาน

วิทยาการบรรยายเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์

บทบาทในโครงการวิจัย เป็นผู้ช่วยวิทยาการและจัดบันทึก